

En minnestavla i den kryssvälvda ingången i nr 4 upplyser: »År 1645 den 1 dec. skänkte drottning Kristina denna tomt till Hans Marschalek, sedan han 'till stadzens prijdnat och zirath' här uppfört detta hus». Det om- och påbyggdes 1907.

Nr 6 Hornsgatan har i portgången och andra våningens trappgång prydliga kryssvalv. Huset ägdes och ombyggdes 1760 av kontrollören Jonas Zakrisson.

Nr 10 Hornsgatan. En tillbyggnad skedde 1760, då handlanden Lars Morien var ägare av huset.

Nr 26 Hornsgatan. Å fasaden äro år 1905 inmurade maskaroner och andra stenornament, som förut prytt Tungelska, senare Schulzenheimiska palatset, fordom beläget på nuvarande Järnkontorets tomt vid Arsenalsgatan. Då nämnda palats på 1870-talet revs, inköptes dessa föremål av juveleraren och antikvitetsamlaren Kristian Hammer och uppsattes på det honom tillhöriga, nu rivna Keyzerska huset, som efterträtts av Centralpalatset, vid Rödbodtorget.

Nr 28 Hornsgatan har kryssvalv i butiken, förstugan och portgången. År 1761 erhöll järnkramhandlaränkan Margareta Kierman tillstånd att uppföra detta hus.

Nr 34 Hornsgatan har i den väl bibehållna portalens överstecke årtalet 1668, från vilken tid även murarna och järndörarna till källaren torde härstamma. Huset tillbyggdes vid Maria Trappgränd 1775 av stenhuggaråldermannen Johan Petter Blom.

Nr 38 Hornsgatan uppfördes 1759, då ny- och tillbyggnad gjordes av handlanden Peter Justi. Ingångs- och körportarna vid Bellmangsgatan torde härstamma från den tiden.

Nr 40 Hornsgatan har kryssvalv i de båda butikerna och 1700-talsportal. Det uppfördes efter 1759 erhållet tillstånd av hattmakarmästaren Märten Strehlitz.

Nr 66 Hornsgatan upptogs under senare delen av förra århundradet av Södra gästgivargården. I det nu rivna huset hade skalden Karl August Nicander sitt hem.

Nr 82 Hornsgatan, Gäldstuguhäktet, nu sinnessjukhus, är byggt av körsnårsåldermannen Nils Björk, såldes 1759 till

Rotundan i Humlegården år 1826.

sidenfabrikören Wiese, köptes sedan till kasern och inlöstes av staden 1781, varefter det inreddes till bysättningshäkte.

Gäldstugan eller bysättningshäktet för oförmögna gäldenärer fanns en tid i norra flygeln vid slottets yttre borggård, där bland andra Bellman en tid var insatt, flyttades sedan till nr 19 Skärgårdsgatan och 1782 till nr 82 Hornsgatan.

Nr 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 30, 36, 42, 44 och 48 Hornsgatan bära även spår från 1700-talet eller äldre tid. Nästan alla dessa hus hade svårt skadats av eldsvådor 1751 och 1759.

Hornstull. Anläggning av en färja över sundet och en väg till Fittja, som ägdes av fältmarskalkslöjtnanten friherre Lorens von der Linde, »Lasse Lind», bestämdes 1661. Ett par år efteråt uppstod tullplatsen vid Hornstull. Där uppsattes 1770 en port av sten jämte stenhus för tullbetjäningen.

Hovslagargatan torde hava erhållit sitt namn efter hovslagaren Tillman, som bodde där 1711.

Humlegården har sitt namn efter en av Gustav II Adolf på denna del av Kungsladugårdens ägor 1619 anlagd humlegård.

Humlegårdsporten på 1860-talet.

Sedan Ladugårdslandet 1639 blivit donerat till Stockholms stad, utvidgades denna anläggning och försågs med alléer.

I dess mitt lät drottning Ulrika Eleonora^r d. ä. uppföra ett lusthus, den s. k. Rotundan, som hade sin plats, där Linnés staty nu står. I denna lustpark hade Karl XI och hans gemål en kär tillflykt, här lekte hans blivande efterträdare, prins Karl, med sina syskon och andra förnämna barn, här tömdes med frisk aptit de kungliga matkorgarna, här uppehöll sig också gärna den gamla än-

kedrottningen Hedvig Eleonora. Men efter hennes död föll lustparken i vanvård.

Under Adolf Fredriks tid överläts Humlegården till Stockholms stad och blev en folkpark, där ett muntert liv snart uppstod. År 1773 erhöll skådespelaren Petter Stenborg tillstånd att i den gamla Rotundan inrätta en teater, i vilken han med framgång spelade till sin död 1781, varefter hans namnkunnige son Karl och dennes broder Nils flyttade scenen till Eriksberg och därifrån till det nu rivna Kirsteinska huset vid Munkbron, då tillhörigt bryggeränkan Nyman. Ännu några somrar gåvos dock föreställningar i Rotundan, men år 1851 uppfördes i parkens västra del en ny teater, som till en början leddes av Edvard Stjernström.

Efter teaterns flyttning uppläts 1787 norra delen av Humlegården till den berömde polismästaren, sedermera underståthållaren Nils Henrik Aschan Liljensparre på tio år och avstods sedan på grund av hans »underdåniga nit, trohet och

bemödande» på 30 år efter den 1 april 1792 åt hans arvingar med skyldighet för dessa att »småningom och efter hand där anlägga en engelsk trädgård», uppföra stängsel m. m. Då Liljensparre 1814 dog, inköptes rättigheten av en änkefru Svensson, vilken 1820 av »gunst och nåd» förlorade den och befriades från de aldrig fullgjorda skyldigheterna under villkor att beså kvarteren med lämpligt gräsfrö. Den blivande föderavkastningen skulle tillfalla de hästar, som chefen för allt artilleri, som då var generalmajoren friherre Karl von Cardell, behövde under sin vistelse i Stockholm. Han dog emellertid 1821 och kom ej i åtnjutande av förmånen.

Under förra seklet funnos i Humlegården utom teatern och Rotundan, som inrättats till schweizeri, även karusell och dansbana, men år 1877 revs allt detta till stor saknad för stockholmarna.

Humlegården omgavs ända till 1867 i söder av en mur och på övriga sidor av plank.

Hästgardeskasernen, gamla. Se nr 41 Storgatan!

Nr 15 Högbergsgatan, Pastorshuset, bär på östra gaveln årtalet 1771, bildat av ankarjärnen.

Nr 21 Högbergsgatan har ursprungliga 1700-tals portaler. År 1904 påträffades vid grävning nära två meter under jordytan ett människoskelett, vilket antogs hava begravits i Helga korskapellets kyrkogård. Det anses som sannolikt, att detta kapell låg i närheten av eller vid Kapellgränd.

Nr 17, 19, 29, 20, 22, 24, 26 och 30 A Högbergsgatan äro 1700-talshus med bibehållna portaler och delvis portar och portklappar. Det sistnämnda har kryssvalv i inkörsporten.

Hökensgatan torde hava sitt namn efter »väderkvarns-mjölaren» Johan Hök, som i mitten av 1700-talet ägde kvarnen Hökan på höjden ovanför, nu Mosebacketorg.

På samma bergklint stod 1646 en väderkvarn, kallad Moses kvarn, möjligen densamma eller åtminstone en föregångare.

Hötorget utstakades 1640 och skildes från Riddar- eller Ränarbanan medelst en mur, som revs 1830, varigenom torget

utvidgades åt söder. Genom inköp av åtskilliga gamla hus utsträcktes det 1847 även på den norra sidan.

Nr 6 Hötorget (44 Kungsgatan), 9 Olofsgatan. År 1755 anhöll bryggaren Lars Lindgren att få bygga ett uthus å denna sin tomt, och 1769 fick han tillstånd att där uppföra ett bryggeri. Han ägde området ännu 1804. Det övergick 1847 till med. dokt. C. E. Hagdahl, särskilt känd för sin bok Kokkonsten som vetenskap och konst, ett i sitt slag oöverträffat arbete.

Nr 14 Hötorget. Tillstånd för handlanden Hans Engel att uppföra hörnhuset i två våningar lämnades 1767 och 1769 att bygga det norr därom belägna. Det förra hade då en tredje våning.

Nr 46 Hötorget (Kungsgatan). Källaren Kronan anses hava 200-årig tillvaro i samma gathörn. Det gamla stenhuset med rundgavlar fick 1902 vika för det nuvarande.

* * *

Ingemarshov, som fordom var en malmgård med stor park och sedermera krog, torde hava sitt namn efter Ingemar Frodbom. Denne, vilken före 1650 nämnes som drottning Kristinas munsänk, ägde detta vidsträckta område. Hans tro-tjänare Klas erhöi av honom en tomt i nordöstra hörnet av Roslagsgatan och Surbrunnsgatan. Efter denne skall värds-huset Klas på hörnet, ej det 1916 rivna nykterhetsvärdshuset, som låg i sydöstra hörnet, hava blivit uppkallat. Bland andra ägare av Ingemarshov nämnas medlemmar av släkterna Sandels, Stockenström och Gyldenstolpe. Bergsrådet Samuel Sandels, död 1784, den store krigarens fader, uppförde där ett tvåvåningshus med flyglar. Några av dessa byggnader återstå ännu. Se Norrmalm!

Igeldammsgatan är uppkallad efter de å Stadshagen på Kungsholmen nu igenfyllda igeldammarna. Gatan är en fortsättning av Fleminggatan utmed Karlbergsviken.

Nr 2 Igeldammsgatan, Aronsberg, Judekyrkogården. Denna plats har sitt namn efter Aron Isak, den förste jude, som erhöi

tillstånd att bosätta sig i Sverige utan att låta döpa sig. Förut hade flera judar sökt slå sig ned i riket men endast genom dopet vunnit berättigande därtill. Så nämnes 1681, att två gamla mosaiska trosbekännare, Moses Jakob och Israel Mandel, med familjer, tillsammans 28 personer, låtit döpa sig. Flera gånger utfärdades förvisningsorder för judar och befallningar, att de skulle »fasttagas och till kronans arbete brukas». Det var i synnerhet prästerskapet, som yrkade härpå.

Den lilla begravningsplatsen är belägen i en dalsänka, har många vårdar och höga, lummiga träd. Någon gravsättning förekommer ej vidare här.

Aron Isak, född 1731 av fattiga föräldrar i Brandenburg, där han lärde gravörsyrket, kom på inrådan av svenska officerare, som han lärt känna under pommerska kriget, till Sverige 1774 och erhöll följande år av Gustav III rättighet att tillika med sin broder Markus, hustru och barn nedsätta sig i staden och idka stensnidarkonst och en tid efteråt även att driva nipperhandel. Omkring honom samlades redan före 1779 års beslut om judars tillträde till riket en judisk koloni av 40 män med familjer.

Som begravningsplats åt dessa anvisades först ett hörn i Klara kyrkogård, men Aron föredrog ett litet område i Stadshagen, vilket han omgav med dike och staket. Då det senare under den följande vintern blev bortstulet, uppfördes på begravningsplatsen ett hus till bostad för en väktare. På denna plats, som kallades Aronsberg, skedde den första jordfästningen 1781.

Året därpå stiftades den mosaiska församlingen, som förestods av denne dådkraftige man. Till rabbin hade inkallats en f. d. köpman, Leb Pinchas, vilken råkat i ekonomiskt obestånd till följd av alltför ivriga talmudstudier.

Emellertid uppstod en söndring mellan ett parti av judarna och deras församlingsföreståndare, förorsakad dels av meningskiljaktighet i avseende på läran, dels av avund mot denne. Hans motståndare inköpte då, 1789, en del av egendomen Kronoberg, nu Kronobergsparken, till begravningsplats. Även

den judekyrkogården är väl bevarad och påträffas i nordvästra hörnet av parken. Här förrättades 1790 den första begravningen och den sista 1857. På Aronsberg lär ännu finnas plats för ett lik. Judarna få nämligen ligga orubade i sina gravar, vilka ej ånyo uppkastas för att mottaga andra döda.

Aron Isaks affärer hade snart blivit mera vittomfattande, så att han t. ex. anlätades av statssekreteraren greve Johan Liljencrantz för att tillhandahålla myntverket med silver. Under ryska kriget 1788 och 1789 var han arméleverantör, varefter hans verksamhet tog ett större omfång.

Efter hemkomsten från kriget blev Aron Isak oskyldigt invecklad i de munckska sedelförfalskningarna men frikändes slutligen och erhöll skadeersättning. Sedan förflöt hans liv i lugn, och rikedomarna hopade sig. År 1817 dog denne märklige finansman och begrovs på Aronsberg.

Arons mågar, Isak Michelson och Mikael Bendix, blevo stamfäder för de ännu levande släkterna Michaelson och Benedicks. Se nr 26 Baggensgatan!

Ignatiigränd vid Västerlånggatan och vid Köpmangatan. Boktryckaren Ignatius Meurer från Thüringen, född 1589, död 1672, jämte andra besvärade sig 1625 »över den myckna stenen, som kamrer Lars Hindersson där neder i gränden haver låtit nedersläpa, att han uppdämmer uti gränden (vid Västerlånggatan) vattnet så högt, att det löper in i deras källare och portar». Meurer ägde här två tomter och hus samt hus vid den andra gränden, som bär hans namn.

Nr 4 Ignatiigränd. Se nr 3 Göran Hälsings gränd!

* * *

Nr 19 Jakobsgatan, f. d. Nya Kungsholmsbrogatan, inköptes 1821 av svenska läkarsällskapet från livmedikus Martin Ludvig Wengers arvingar. Sällskapet stiftades av C. F. von Schulzenheim, H. Gahn, J. Berzelius, E. Gadelius, J. H. Gestrén och C.

Travenfelt med avsikt att bilda ett medicinskt läsesällskap för huvudstadens läkare. Det hade sin första sammankomst den 25 okt. 1808 i Collegii medici hus, f. d. Löwenhielmska huset, efter 1776 Allmänna barnbördshuset, i hörnet av Fredsgatan och Röd-bodtorget, nu rivet och ersatt med Stockholms stads sparbanks hus. Där hade sällskapet sina sammankomster till 1816, då lokal erhöles i Karolinska institutet. 1818 erhöil sällskapet genom testamente en våning i nämnda Weners hus.

Collegium medicum, stiftat 1663, upplöstes den 23 januari 1813 och uppgick samma dag med uteslutande av två medlemmar, som erhöilo lönen i pension, i det nybildade kungl. sundhetskollgium. Se nr 9 Svartmangatan!

Nr 6 Jakobsgatan, Hamburger börs. Här låg i mitten av 1700-talet Neschers källare, sedan kallad Stockholms börs. Den innehades då av Daniel Georg Nescher, vinhandlare och föreståndare för Tyska skolan, och sedan av sonen med samma namn.

Denne är mest känd för sina värderika samlingar av tryck- och handskrifter, vilka efter hans död 1827 införlivades med kungliga biblioteket. Källaren kallas nu Hamburger börs. Över dess port är en skylt, föreställande Backus på tunnan, vilken bär inskriptionen: »Unser sindt zwee.» Genom ombyggnad i slutet av 1800-talet försvunno de vackra, ålderdomliga valven i bottenvåningen och ersattes med glastak. Ett par kryssvalv äro ännu kvar i trappgången. 1742 erhöil vinskänken D. G. Nescher tillstånd att uppföra ett mindre hus inne på gården.

Nr 30 Jakobsgatan inrymmer nu arméförvaltningen och var förut centralpostkontor. År 1749 inköptes hela kvarteret Sjørån till fattighus för Klara och Olofs församlingar. Därvarande byggnader sattes i stånd för att härbärgera 180 fattiga. 1751 avbrann området, 1753 reparerades de kvarstående husen, och två år senare var ett nytt uppfört, vilket fick vika för det nuvarande, som byggdes 1871—1874 och i senare tid blivit en våning högre.

Nr 32 och 34 Jakobsgatan. Detta 1700-talshus anslogs 1818 till boställe för änkedrottning Hedvig Charlottas stall-

mästare, 1836 till boställe åt chefen för Andra gardet, general Lorichs, och efter dennes död till kronprinsens stallstat.

Heti

Ägare hava varit: 1741 handlanden H. Degerman, 1782 trak-tören M. Benediktus, som innehade Strömsborg, och 1792 pre-sidenten i kammarkollegium, sedan generalguvernören i Pom-mern, övermarskalken greve Erik Ruuth, ivrig gustavian och varm patriot, ledamot av vetenskaps-, landtbruks- och vitter-hetsakademierna. Av sin betydliga ärvda förmögenhet nedlade Ruuth stora summor för bearbetningen av Höganäs stenkols-fält. Han dog i Stockholm 1820. Se nr 8 Karduanmakargatan!

Jakobs kyrka. Redan 1343 fanns på den plats, där den nu-varande Jakobs kyrka ligger, en liten korskyrka, vilken detta år nämnes i en taxeringslängd. Där förekommer nämligen en post för inlösning av ett pallium från Rom, ett slags band, som tillhörde ärkebiskopens utstyrsel. Genom försäljning av sådana till varje ny ärkebiskop hade påven en betydlig inkomst. Även kyrkogården omtalas två år senare. Kyrkan har sitt namn efter aposteln Jakob d. ä., ej efter fältherren Jakob De la Gardie, som föddes 1583. Gustav Vasa, som ansåg, att den kunde lända en belägrande fiende till skydd, befallde 1527, att den skulle rivas.

Den nya kyrkans uppförande började först i Johan III:s tid, då denne 1580 och 1587 därom utfärdade befallningar och lät sin slottsarkitekt nederländaren Willem Boy eller Boyen uppgöra ritningar, men kyrkobyggnaden, som verkställdes på konungens bekostnad, blev icke färdig under hans livstid. Arbetet avstannade alldeles efter hans död. Det var drottning Kristina, som senare, år 1641, med kraft återupptog bygget, vilket leddes av byggmästaren Hans Forster, så att kyrkan 1643 kunde invigas. Året därpå uppfördes på kyrkan ett torn med hög spira samt även två mindre, likaledes med spiror, på den västra sidan. Samtliga dessa torn jämte kyrkans tak nedbrunno till valven 1723 genom våld, förorsakad av åskan. Följande år blevo de båda mindre iståndsatta med det nuva-rande utseendet, och 1735 var det större tornets överbyggnad täckt med koppar och färdig.

Den av Kristina fullbordade kyrkan skall hava varit rik på bildhuggerier, målningar och andra konstverk, som hon och andra låtit utföra och skänkt. I början av förra århundradet och även flera gånger i senare tid har kyrkan reparerats och »restaurerats» så att föga mer än murarna med deras dels y-formiga ankarlutar, dels raka med blad återstå av dess ursprungliga skick. Ännu finnes dock från dess första tid den södra portalen, skänkt av den tappre krigaren, översten, amiralen och krigsrådet Henrik Fleming, Jämtlands erövrare, och hans maka i andra giftet, Sigrid Kurzel, år 1644. Portalens krön utgöres av de tre personerna i gudomen, Fadern med kronan till höger, Sonen till vänster, mellan dem en glob med korset och därunder duvan, Andens sinnebild. Figurerna på västra och östra sidorna äro respektive Moses och Aron. Under den övre frisen läses å tvenne tavlor: »Her Henric Fleming till Lectis, Isenhåf, Tellista och Lais med des län. Överste och krigsrådh. All ting förgår. Guds nåder består. Fru Sigre Kursel; Fru till Memm, Hånö, Halbonäs och Fagernäs. Gudi allena ske äran!» Å en nedre fris synas de flemingska och kurzelska vapnen. Portalen har ansetts vara den prydligaste i Sverige.

Nämnda herrskap förärade också till kyrkan den forna predikstolen.

Henrik Fleming, född 1584 i Finland, död 1650, har i sina anteckningar berättat, att hans fader Herman var en sträng och njugg herre. Då Henrik 1608 gifte sig med Ebba Bååt, hans första fru, »blev», säger han, »vår olägenhet så stor, att jag utöver alla utgifter till mitt bröllop ej mera i behåll hade än ett halvt runstykke, det jag i några vänners närvaro slog fast i min kammarvägg och strax band den tomma pungen vid min pistols laddstock och sköt den således i vädret, bedjande min unga hustru, att hon ville bedja Gud om hans välsignelse.» Genom leveranser till krigshären, handel och kronoarrenden kom Fleming till en ansenlig förmögenhet, av vilken han använde en stor del till fromma stiftelser och välgörande ändamål.

Kyrkans altartavla, nu flyttad åt höger vid östra sidan, föreställer Kristi förklaring och är ett verk av historie- och por-

trättnålaren Johan Westin, född i Stockholm 1782 och död där 1862.

Nedanför denna tavla under trägolvet vilar den store fält-herren Gustav Horn, som dog under ett landskapsmöte i Skara den 10 maj 1657. Under samma valv är också Flemingska graven. I kyrkan finnas många epitafer med mer eller mindre utplånade inskriptioner över medlemmar av adliga ätter. På norra sidan om altaret är ett monument med längre inskrift över kyrkoherden, väckelsepredikanten Erik Tollstadius, född 1693, död 1759. Det är uppsatt av en dess åhörare, J. E. Rehn» (arkitekt, död 1793). På den södra sidan är ett annat sådant över amiralen Teodor Ankarerona, landshövding över Stockholms län, död 1750.

På kyrkogården, som är stängd av murar och järnstaket, hade katoliker förr en privilegierad begravningsplats. I gravkorets södra vägg är en vård av marmor med latinsk inskrift, som vittnar om en fransk skådespelerska Marie Anne L'Allié, död i Stockholm 1763, »cuius in scenicis ludis leporis aulæ placuere populoque, morum probitas coniugem» (som behagade hovet och folket genom sitt fina spel på scenen och sin make genom sedernas renhet). Vid norra väggen om nämnda kor hava grevarna Anders Johan von Höpken och Karl Fredrik Scheffer, »amici mœrentes» (sörjande vänner), med Gustav III:s medgivande låtit insätta en marmorsten över italienaren abbé Michelessi.

På Jakobs kyrkogård vilar också enligt den i kyrkans mur insatta minnesstenen Johan Henrik Kellgren, född 1751, död 1795, av sin motståndare Thorild kallad »behagens skald». Kellgren, som bodde i närheten av kyrkan, i nr 9 Västra Trädgårdsgatan, och såg, huru de dödas ben vårdslöst kringkastades av dödgrävare, hade begärt, att hans grav måtte göras så djup, att hans stoft finge vila i ro, vilken önskan också efterkoms. Han ligger begravnen nedanför monumentet bredvid kyrkmuren.

Gravställen i och utom kyrkan äro även redde åt ätterna Ankarerona, Cronhielm, von Essen, Fleming, Hårleman, Taube,

Stålarb, Sparre, donatorn Karl Adolf Grevesmühl m. fl. 1808 förbjödos uppkastande av nya gravar på denna kyrkogård. Den åt Kungsträdgården vettande kyrkogårdsmuren uppfördes 1754 i stället för det dåvarande träplanket.

Före reformationen var Jakobs kyrka upplåten till gudstjänst för alla, som bodde på Norrmalm, vars östra del var mest befolkad. Den västra delen däremot, som hörde till Klara kloster, var mindre bebyggd. 1643 delades Norrmalm i tvenne församlingar, Klara och Jakobs.

Jakobstorg tillkom vid överståthållaren Klas Flemings gatreglering. Denne, »Stockholms nydanare», hade därvid ofta stora svårigheter att bekämpa, enär husägarna gjorde motstånd mot hans planer. Så berättas det, att en fru Anna Trolle, som ägde ett hus vid det nuvarande torget, oaktat erbjudande av full ersättning ej i godo kunde förmås att låta riva sitt hus. Sannolikt var detta till hinder för Arsenalsgatans framdragning. Sedan Fleming från henne bekommit ett otidigt brev, svarade han med en »resolution» på rim av följande lydelse:

»Ack, hjärtans syster hull,
vi gör I er så dull
för en så ringa skull,
som är dock rätt av null?
Om det hus vor' av gull,
därtill av pärlor full,
så skall det dock omkull
allt ner till mark och mull
och det för gatan skull,
min gamla Anna Trull.»

Nr 3 Jakobstorg. Ett förutvarande stenhus på denna plats uppfördes och ägdes av Gustav II Adolfs munskänk Sigert Krafft.

Jaktvarvsgränd eller Varvsgatan å Kungsholmen är benämnd efter ett av Karl XI där inrättat varv, vid vilket byggdes mindre fartyg.

Johannesgatans sydligare del bar fordom namnet Dödgrävaregränden efter Staffan Dödgrävare.

Nr 16 Johannesgatan. Drottninghuset eller Ulricæ Eleonoræ hospital stiftades av Karl XI:s gemål, som på egen bekostnad uppförde det nuvarande huset på eller vid den plats, där fordom S:t Görans hospital skall hava stått, och anlog en årlig gåva av 2,000 riksdaler specie till där intagna fattigas underhåll. Efter hennes död 1693 gav konungen s. å. stadfästelse åt hennes ännu bestående stiftelse. Sedermera hava från enskilda personer många och rika gåvor influtit till denna välgörenhetsinrättning.

Johannesgränd är uppkallad efter den påbörjade, ej fullbordade S:t Johanneskyrkan. »År 1562 fick sekreteraren Mårten Helsing av Erik XIV den tomt, där fordom S:t Johannes kyrka stod uppå.» Den ena delen av tomten var belägen vid denna gränd, den andra vid Österlånggatan. Gränden hette en tid Tre kungars gränd efter en i nr 4 belägen krog.

Nr 2 Johannesgränd, nr 1 Pelikansgränd, ägdes och beboddes vid 1600-talets slut av den rike köpmannen Roland Eliæson, som ägde flera hus i denna trakt. Från hans tid härstamma den kryssvälvda portgången, ekporten, den s-formiga portklappen och ett smitt galler i nedre trappan m. m.

Nr 4 Johannesgränd, Pelikansgränd. I detta hus hade krogen Tre kungar sina lokaler i mitten av 1700-talet. Den långa portgången har sju kryssvalv och inkörsporten vid Pelikansgränd tre dylika. Huset är upptaget i bouppteckningen efter den rike husägaren och köpmannen Roland Eliæson 1707.

Johannes kyrka. På det område, som nu upptages av Johannes kyrkogård, lät Magnus Ladulås 1286 uppföra ett hospital med kapell, som kallades S:t Göran och var beläget i närheten av den nuvarande klockstapeln. Här vårdades spetälska. Dessa voro försedda med träskramlor för att varna mötande, då de gingo ut. År 1454 upplät Karl VIII Knutsson en del av hospitalets gård till begravningsplats i stället för den del av Jakobs kyrkogård, som avsöndrades för Kungsträdgårdens anläggning. År 1527 såg hospitalet sina sista dagar.

I mer än 100 år stod kapellgården öde och kallades Brunkebergskyrkogården, till dess slottsbokhållaren Johan Eriksson

Fuhrubom år 1636 dels på egen bekostnad, dels genom medel, som Jakobs församling försträckte, uppförde ett träkapell på samma plats. Hans vänner kallade det Johan Erikssons kapell. Själv gav han det namnet S:t Johannes. Detta hus, i vilket de närmast boende voro hänvisade till gudstjänst, ombyggdes sedan flera gånger och revs fullständigt 1884, då Johannes nya kyrka började uppföras. Denna invigdes år 1890. Den ännu kvarstående klockstapeln byggdes 1692, vilket årtal flöjeln utvisar. Från 1675 till 1907 har Johannes församling varit annex till Jakobs.

På Johannes kyrkogård finnas många gravvårdar över berömda män. Bland dessa är en lätt iögonenfallande, den, som efter arkitekten F. V. Scholanders ritning genom subskription bland hela svenska folket restes åt »den ädla, tappra, varma generaln», hjälten vid Lahintalo, Pyhäjoki, Siikajoki, Ny-Karleby men framför allt vid Lappo och Juutas, friherre Georg Karl von Döbeln, född på Stora Torpa vid Stenstorp i Västergötland 1758 och död i Stockholm 1820. »Minnesvården restes av vapenbröder och fosterlandsvänner» och avtäcktes den 13 juni 1861, på årsdagen av slaget vid Juutas. Över Döbelns vapen, inhugget i stenen, läses: »Ära, skyldighet, vilja».

Bakom denna vård vilar krigaren August Maximilian Myhrberg, född i Brahestad 1799. Efter i Uppsala avlagd kansliexamen inhämtade han militära kunskaper vid Marieberg, begav sig 1824 till grekiska frihetskriget, började som simpel ryttare, utmärkte sig i drabbningarna, så att han efter två år var ryttmästare och snart utnämndes till kommandant på en fästning, ingick på 1830-talet i de härar, som kämpade för Polens frihet, och deltog efter några år i karlistkriget i Spanien, återkom till Sverige 1840 och utnämndes till guvernementssekreterare på S:t Barthélemy. Sina sista år tillbragte han dels på resor, den sista till Rom, dels i Stockholm, där han dog 1867. Myhrberg, som deltagit i hundratals faror och äventyr, var aldrig själv benägen att tala därom. På vården läses: »Tapper, högsint, självuppoftande ägnade han sin hjältekraft åt fri-

hetens sak, sitt hjärta åt mänsklighetens väl, sin själ åt den Herre, i vars frid han nu ingått.»

Här bakom har den berömde läkaren, professorn Erik Gadelius sin grav. Han föddes i Stockholm 1778 och föll under utövande av sitt människovänliga kall där offer för en tyfusepidemi 1827.

Bland många andra vårdar märkes här en med porträtt-medaljong försedd över den framstående landskapsmålaren Karl Johan Fahlkrantz, född 1778, död 1861.

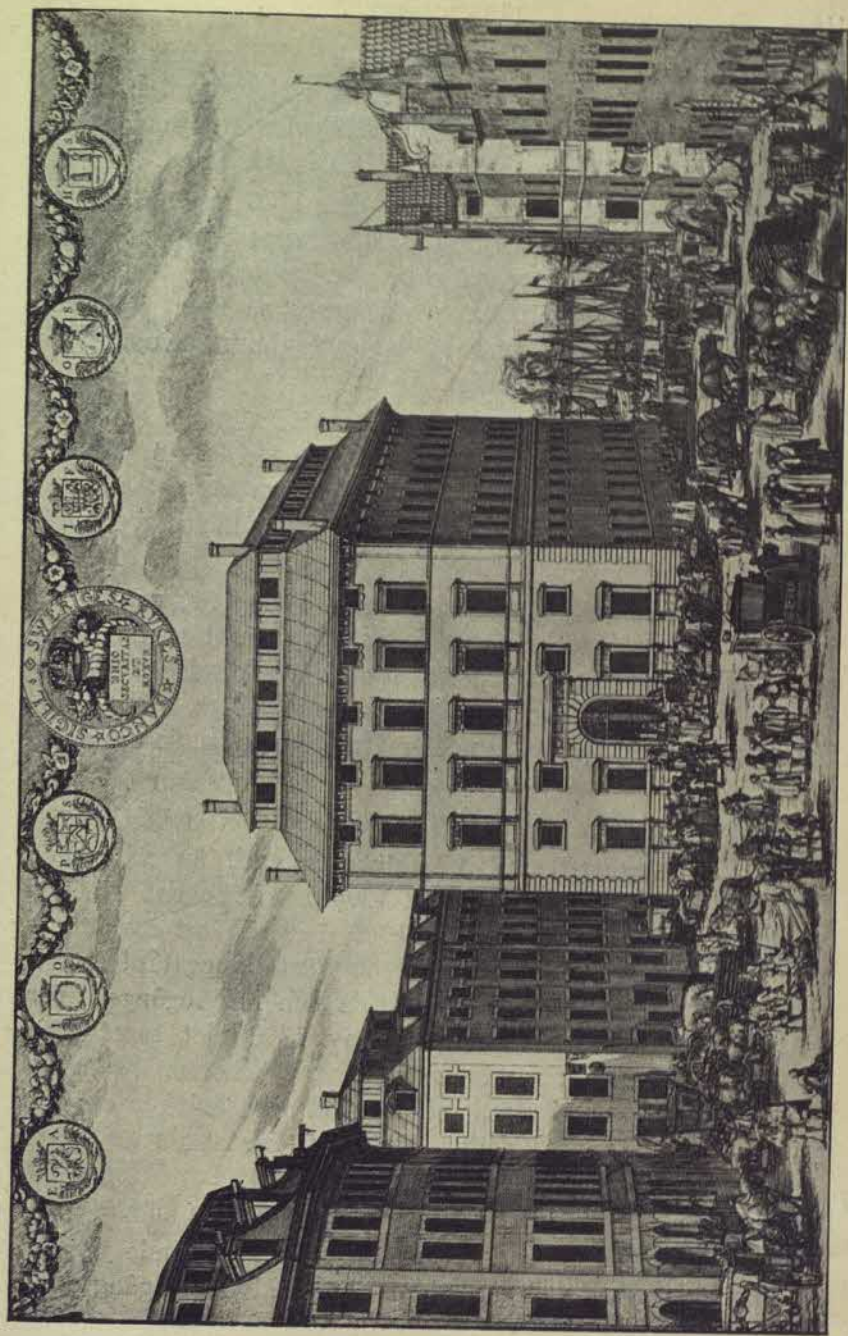
Jungfrugatan heter så antagligen efter »välborna jungfru» Sigrid Banér, fältherren Johan Banérs syster, som dog 1669. Hon ägde där en större trädgårdstomt. Detta område har också kallats Jungfruträdgården. Kvarteret Jungfrun erinrar även om henne.

Järntorget är näst Stortorget det äldsta i Stockholm. Husens rundning utefter torget angiva den forna stadsmurens riktning. Namnet anses härleda sig därav, att det järn, som skulle utskeppas, fordom här blev upplagt, innan Södra stadsgraven för detta ändamål inrättades. Våghuset var beläget å Riksbankshusets östra tomtedel.

Torget användes även, särskilt 1609, som plats för avrättning och andra bestraffningar. Johan III hade dock förut befallt, att »anstalt skulle fogas om den vanäroplatsens och kåkens därstädes bortflyttande med det allra första norrut till Malmtorget».

I närheten, vid Västerlånggatan, hade borgmästaren Gorius Holst ett hus, där enligt Rimkrönikan konung Kristian II gästade, och vid torget ägde hertig Johan av Östergötland ett annat hus, där han 1612 höll sitt »hemkomoöl». På detta torg förekom i senare tid försäljning av lantmannaprodukter, men rörelsen förbjöds 1849.

Nr 55 Järntorget, Gamla riksbanken. Den svenska riksbanken, som först var inrymd i nr 2 Storkyrkobrinken, Axel Oxenstiernas hus, Gamla banken, inflyttade den 11 februari 1680 i det av Nikodemus Tessin d. ä. här byggda huset. Det var i det närmaste kubiskt. Tomten hade inköpts från en

Järntorget år 1891.

kapten Hastfer. Åren 1707—1710 blev den mellersta delen av huset uppförd på den inköpta gamla packhustomten. Efter nytt tomtförvärv, våghustomten, tillökades byggnaden vid Skeppsbron år 1736 av arkitekten Karl Hårleman.

I källar- eller bottenvåningen av den 1736 uppförda östra delen av huset, finnas i ett rum innanför järnporten vid Skeppsbron över var sin järndörr två stora stenkoronor på stenplattor, försedda med årtalet 1603. Såväl kronorna som plattorna torde hava tillhört det förut här belägna Våghuset, som nämnda år till sitt yttre blev färdigt.

Sedelförfalskare fingo fordom schavottera på Skeppsbron framför Riksbankshuset, andra förfalskare vid kåken, där den hade sin plats. Se Stortorget! För de förra förbrytarna var hängningsstraffet länge tillämpat men förvandlades sedan till fängelse.

Nr 57 Järntorget. Apoteket Ängeln hade här sina första lokaler. Å ett äldre kopparstick ses i gathörnet en ängel såsom skylt. Privilegier å detta apotek utfärdades 1649 för apotekaren Anders Månsson Bieber eller Biebers, vilken troligen byggt huset på 1640-talet. Husets inre moderniserades 1855. Se Apotek!

Nr 38 Järntorget. Se nr 84 Prästgatan!

Nr 80 Järntorget, nr 1 Triewaldsgränd, är antagligen byggt av Didrik Böökman, som 1605 innehade det ansedda värdshuset Blå örnen. Senare, 1660, ägdes huset av dennes måg Mårten Rosenstierna. Se nr 60 Västerlånggatan! Huset, som upptager torgets hela södra sida och har ingången från gränden, blev under senare delen av 1800-talet samt 1902 moderniserat. Detta värdshus torde vara detsamma, som Per Brahe d. y. nämner i sammanhang med anteckningen om sitt giftermål 1628 med Kristina Katarina Gustavsdotter Stenbock: »Söndagen efter stod vår hemkomma på Lundkrogen vid Järntorget, och voro konungen och drottningen där.»

Nr 61 Järntorgsgatan har två åt gården vettande flyglar, en 1600-talsportal vid gårdssidan, kryssvälvd portgång och i

murarna vertikala ankarslutar. Omkring år 1700 tillhörde huset handlanden Koschell.

Nr 63 Järntorgsgatan, nr 63 Slussplan, »Räntmästarhuset». Det forna huset i kvarterets östra del byggdes under senare delen av 1600-talet av räntmästaren Börje Olofsson, adlad Cronberg. Före 1757 fanns på kvarterets västra del ett hus i fyra våningar, vilket kallades Orangebad eller Oranienbad. Nämda år uppfördes emellan de båda husen en sammanbindande länga, kallad Nya räntmästarhuset. Husets nuvarande utseende är från år 1900.

* * *

Kammarrättens hus. Se nr 13 Birger Jarls torg!

Kanslihuset. Se nr 2 Mynttorget!

Kaplansbacken har sitt namn efter det fordom där belägna komministersbostället. Den förste komministern var Andreas Eurenus, anställd 1670 såsom »adiunctus» hos kyrkoherden Jonas Lille, församlingens förste pastor.

Karduansmakargatan. Gyllenläder tillverkades först i Cordova i Spanien. Därav namnet karduan. Kvadratformiga gyllenläderstycken användes som tapeter i 1500- och 1600-talens praktgemak. 1577 nämnes Gilius Kardewansmakare på Norrmalm och 1649 Jakob Divou vid Kardewansmakeregrändhen.

Nr 8 Karduansmakargatan, nr 19 Lilla Vattugatan, ägdes 1743 av hovrättsposten J. Mellgren, 1753 av riksrådet friherre Gustav Ruuth, 1785 av generallöjtnanten greve Pontus De la Gardie, 1793 av kaptenlöjtnanten greve Jakob Gustav De la Gardie, grundläggaren av De la Gardieska arkivet, 1797 av presidenten greve K. J. Gyllenborg, 1813 av justitiekanslern greve Hans Gabriel Trolle-Wachtmeister, naturforskare (Berzelii lärjunge) och memoarförfattare, vid sin död den äldste ledamoten av vetenskapsakademien, den äldste med excellenstiteln, den äldste serafimerriddaren och den äldste adelsmannen. Han var född 1782 och dog 1871.

Det ännu kvarstående ståtliga palatset, som sträcker sig över kvarteret, torde delvis härstamma från friherre Ruuths tid.

Karlbergs slott, som ligger i Solna socken, utgjorde med område fordom ett hemman Bålstompta, vilket jämte ett par andra i samma socken donerades till riksamiralen Karl Karlsson Gyllenhielm. Där började denne 1637 uppföra ett slott med flyglar åt landsidan, vilket han kallade Karlberg.

En tid efter hans död, 1650, sålde arvingarna det ännu ej fullbordade slottet och egendomen till mecenaten, riksdroten greve Magnus Gabriel De la Gardie, som påbyggde slottet och uppförde de norra och södra flyglarna, satte hela byggnaden i fullständigt skick och anlade den vackra parken. Byggnadsarbetet leddes av Jean de la Vallée. År 1680 sålde De la Gardie slottet jämte område till riksmarsken greve Johan Gabriel Stenbock, vilken omkring tio år senare förlorade det genom reduktionen. Sedan dess har det alltjämt tillhört kronan.

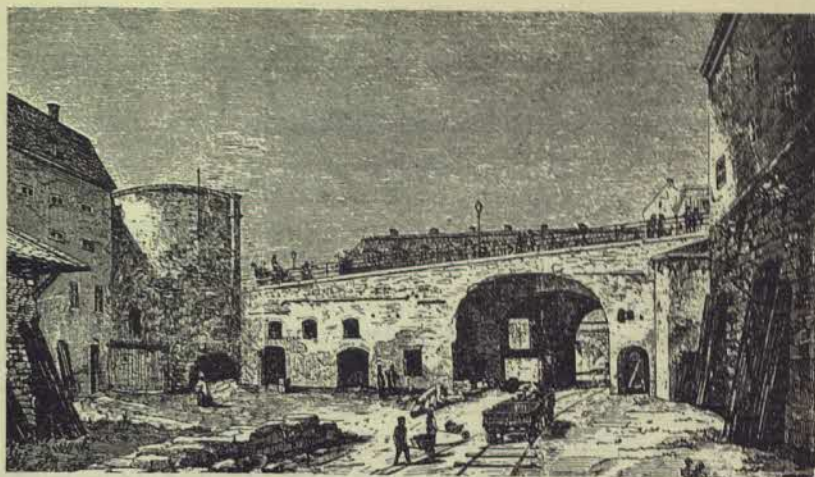
På Karlberg dog Ulrika Eleonora d. ä., och där bodde under somrarna Fredrik I med gemål.

År 1792 inrättades här av Gustav IV Adolfs förmyndare, hertig Karl, den ännu bestående krigsskolan, som då kallades akademi. För detta ändamål tillbyggdes även de två långa östra och västra kasernflyglarna.

Karlbergsvägen har ett lättförklarligt namn och hette förut Karlbergs allé.

Nr 16 **Karlbergsvägen**, Lorensberg, Adolf Fredriks församlings forna prästgård. I det gamla huset, som revs 1902, skall Johan Olof Wallin hava författat flera av sina skönaste psalmer. 1855 såldes huset med tomtområde till trädgårdsmästaren Berggren. På senaste tiden användes den förfallna byggnaden till natthärbärg för husvilla män. Under 1700-talets senare del var den ett mycket besökt värdshus med ofta förekommande baler och picknicker. Ägare: 1750 bryggaren Lorens Bång, 1761 traktören Karl Hagel, 1777 Adolf Fredriks församling.

Karl Johans kyrka. Se Skeppsholmen!

Återstod av Södertorn i slutet av 1860-talet.

Karl Johans torg ordnades efter 1850, då slussbyggnaden blivit färdig, efter plan av översten friherre Nils Ericson. Här funnos då flera, vanprydande hus, som revos. Den på platsens södra sida belägna, i slutet av 1916 rivna basarbyggnaden, under vilken den gamla slussgraven blivit anordnad till fisksumpar och försäljningslokaler, fullbordades efter arkitekten Per Axel Nyströms ritning 1856. Söder om torget är den forna Stadsgraven, som tillkom i Gustav Vasas tid. Här låg det yttersta södra tornet, av vilket lämningar ännu torde finnas vid sydöstra hörnet av huset nr 18 Västra Slussgatan. Vid järnvägsanläggningen i slutet av 1860-talet bortsprängdes tornet. Till Stadsgraven flyttades 1662 Järnvågen, då större delen av tornet nedrevs såsom varande obehövt. Över Stadsgraven leda i öster och väster tvenne uppfartsvägar, av vilka den västra tillkom 1695 efter ritning av Nikodemus Tessin d. y. och den östra 1749 på entreprenad av handelsborgmästaren Gustav Kierman. Se nr 2 Munkbrogatan! 4

Karl XIV Johans staty på Slussplanen mellan den nya och gamla slussgraven avtäcktes den 4 november 1854. Den är modellerad av Bengt Erland Fogelberg, gjuten i München och

skänkt av konung Oskar I till Stockholms borgerskap, på vars bekostnad uppsättningen skedde. Piedestalen är av marmor från Carrara.

Karl XII:s staty. Se Kungsträdgården!

Karl XIII:s staty. Se Kungsträdgården!

Karl XIV Johans staty. Se Karl Johans torg!

Karl XV:s port och Kungsvägen kallades den genom sprängning av Tyskbagarbergen beredda fortsättningen av Nybrogatan. Se Nybrogatan!

Karolinska medico-kirurgiska institutet, kungliga. Se nr 3 Hantverkargatan!

Kartagos backe. Vid västra änden av Hantverkargatan låg under senare delen av 1700-talet värdshuset Kartago.

Kastellholmen har i äldre tider hetat Skansen, Blockhusholmen och Notholmen. Sitt nuvarande namn har holmen av det kastell, som där uppfördes omkring 1640 och ombyggdes 1785. Varje afton avlossades därifrån intill år 1740 ett s. k. nattskott.

I juni 1845 sprang kastellet av okänd anledning i luften. Olyckan skedde vid middagstiden, då allt manskap begivit sig därifrån utom en vaktkarl, som blev skyddad av den enda kvarstående väggen.

Efter ritning av översten och arkitekten Fredrik Blom blev 1848 en ny kastellbyggnad uppförd. Förtjänsten av planteringarna, som företogs i början av 1790-talet, så väl här som på Skeppsholmen, tillkommer amiralen K. R. Rosensvärd.

Kastenhov. Se Gustav Adolfs torg!

Katarina kyrka. Sedan Gustav Vasa, han, som rev ned så många ansenliga hus men likväl bär namnet »den store riksbbyggmästaren», återställt lugnet i stad och land, började Södra malmens berg och backar bliva tätare bebyggda.

En del av Södermalms stora församlings invånare petitionerade därför 1654 hos k. m:t, om »lov till att reformera, uppätta och utvidga det förfallna Sturekapellet» samt att tillsätta egen kyrkoherde, »den vi vele och kunne ernära». Konung Karl X Gustav förordnade då om Södra förstadens delning i

två församlingar och påbjöd, att »förutan Maria kyrka på Södermalm också en annan, Katarina kyrka kallad, skall, där Stoore kapellet nu står, bliva byggd och upprättad». Han ålade också församlingsborna att »giva den namnet efter vår saliga högtärade fru moder, höglovlig i åminnelse». Som församlingen hade knappt om medel, medgav han rätt »att söka därtill någon hjälp hos annat gott folk».

Arbetet påbörjades våren 1656. Riksarkitekten Jean de la Vallée uppgjorde ritningar, enligt vilka kyrkan skulle bliva »en korskyrka, 80 alnar innantill i längden på var trakt från öster till väster och från norr till söder och bredden på vart kors 27 alnar».

Kyrkbygget gick dock i rådande krigstid långsamt. Som den nya församlingen var fattig, måste de äldre lämna betydande bidrag. Härtill lades också de av hovrätten ådömda böterna. Bland sådana nämnes den då betydande summan av 3,000 daler silvermynt, som hovkanslern Nils Tungel ådömts »för en närmare, olovlig bekantskap med Elisabet Cygnæa i konungens egen stol i rådkammaren». Tungel förlorade dessutom sitt ämbete och Cygnæa fick »stå straff i Rådhusförstugan med rygghuden».

Under byggnadstiden hölls gudstjänst i en för ändamålet uppförd »brädkyrka».

Karl X Gustavs död var en förlust även för Katarina kyrkbyggnad. Han var nämligen den pådrivande kraften. Därefter avtynade arbetet. Härom vittnar överståthållaren Schering Rosenhanes ämbetsberättelse år 1663, vari säges: »Ännu står Katarina kyrka uti byggning och ofullkomlig. Och är till önska, att eder kongl. maj:t och flere, som råd och förmögenhet hava, av gudeligt uppsåt och kärlek till Guds hus ännu något till byggning förära, så skall på min flit och pådrivande intet mangla, att den kyrkan icke skall bliva den skönaste och sirligaste, som i Sverige skall finnas.»

Äntligen blev kyrkan 1671 färdig och invigd. 1701 uppsattes läktare av slottsbyggmästaren Hans Buchegger. Vid den förödande eldsvåda, »valborgsmässonen», som den 1 maj

1723 uppstod i Maria församling och snart spred sig till Katarina, antändes den härliga, knappt mer än 50-åriga kyrkan, vars alla brännbara ämnen förtärdes, så att endast murarna stodo kvar.

Genom konung Fredriks frikostighet, ständernas och enskildas understöd blev kyrkan med största skyndsamhet återuppförd, så att den på hösten 1724 kunde invigas. Mittornet, som förvandlats till en kupol efter arkitekten Göran Josua Adelcrantz ritning, är djärvt uppfört utan stöd av pelare och fullbordades 1740. Det är denne, som gav arbetet den avslutning, som än i dag utmärker det vackra templet, »ett kostbart smycke på mälardrottningens hjässa».

På kyrkans södra sida uppfördes 1715 av Benjamin Roth från Sachsen en hög och vacker dubbeltrappa, omgiven av ett räckverk av järn, på vars tolv pelare äro inristade verser, som lyda:

»När Carl den tolfte cronan bar,
man thenna trappan upbygt har,
som Herrans huus sin prydnad ger,
på sätt man här för ögon seer.
Förn någon sätter footen hit,
ransaka han sig sjelf med flit,
at Gud hans själ til kyrkio får,
ty då han wäl til kyrkian går.
När handen tin wid gallret rör,
så ställ thig Jacobs stega för.
På then Gudz änglars dyra tropp,
steg änglar ner, steg änglar opp.
Så stig ock tu, en ängel from,
i troo, i hopp, i chrijsendom
här trappan både up och ner
och tänk, at Jacobs Gud thet seer.
Och när tu ner af berget går,
på hwilket här Gudz boning står,
låt tå tin bön till troo och hopp
til himlabergen stiga opp.
Sidst bed, at thetta tempel må
i wår och senre tider stå,
at ther och kring wår hela Nord
må aldrig tryta Herrans ord.

Beniamin Roth werd ich genandt.
In Sachsen ist mein Vaterland.
Geborn Ausserlügen, Landman Stand.
In Schweden Meister längst erkandt.

Fecio (Feci).

Renuwerat af A. E. Carl Roth A:o 1776.»

På översta trappgallret läses Karl XII:s monogram och årtalet 1715.

Den gamla altartavlan hänger sedan 1907 i södra sidoskeppet. Den föreställer »Simon, lovsjungande i templet», och är målad av Louis Adrien Masreliez, född i Paris 1747, död i Stockholm 1810 som professor vid akademien för de fria konsterna. Några monument och epitafer finnas i kyrkans inre. På kyrkogården restes 1904 en minnesvård över Sten Sture d. y. Omkring vapenskölden är följande inskription: »Till minne av Sten Sture den yngre, rikets föreståndare. 1520.»

Vid kyrkans södra sida har kommerserådet Joachim Liljenhoff sitt gravkor under arkivvalvet. På den yttre väggen är en latinsk inskription, som upplyser, att där vilar Petronella Liljenhoff. För övrigt är den genom påsmetat murbruk gjord oläslig.

På kyrkogården står ett kors med järnstaket. Där vilar komministern Nils Ignell, filosofisk och teologisk skriftställare, »Viktor Rydbergs svenske lärofader», född på torpet Ingebo under Stegeborg 1806, död i Stockholm 1864.

På sandåsen ovan Södra bergen lät konung Kristian II bränna liken av de i Stockholms blodbad avlivade herrarna samt riksföreståndaren Sten Sture d. y:s och dennes sons ur Gråmunkekyrkan hämtade kvarlevor. Här lät Johan III, »den store riksbyggmästaren» i ordets egentliga bemärkelse, 1576 uppföra ett träkapell, vilket kallades Sturens kapell. På Gustav II Adolfs befallning uppsattes på detta år 1625 en koppartavla med en kort berättelse om det sorgliga stortorgsdramat och med angivande av namnen på de herrar, vilkas döda kroppar här hade lagts på bålet.

Kapellet fanns där ännu 1657, då »två båtsmän slogo

den gamla kyrkan neder» mot den anspråkslösa summan av 30 daler. Nu välver Katarina kyrka sin väldiga kupol över den plats, där det lilla Sturekapellet stod.

Nr 7 Katarina kyrkbacke bär åt Högbergsgatan årtalet 1757.

Katarina skola, på kyrkogården, byggdes 1753, då Joh. Lexelius var rektor. Undervisningen fortgick där till 1852, då läroverket flyttades till sydvästra hörnet av Högbergs- och Götgatan, varefter det fick sin nuvarande plats vid Katarina Västra kyrkogata. Det gamla skolhuset på kyrkogården var under förra århundradets senare del upplåtet till folkskola.

Katarina sjukhus. Se nr 1 Sandbergsgatan!

Kindstugatan benämnes på 1400-talet och ända till slutet av 1600-talet Kinhästegatan. Först på 1700-talet uppkommo namnen Kindstugugatan, Kimstugatan m. fl. Kindhäst i gammalsvenskan liksom ännu i danskan betyder kindpust, örfil. 1529 heter det i en förordning: »Gillesstugan, som köpmännen hålla, skall vara så frikallat, att, ho där annan slår pust eller kindhäst, skall böta 40 mark.» Kanske var köpmansgillets hus beläget vid denna gata och har plikten möjligen givit upphov till namnet.

På källaren Fimmelstången vid Kindstugatan blev skalden Lars Johansson, »Lasse Lucidor», född i Stockholm 1638, efter en ordväxling i augusti 1674 nedstucken av en löjtnant Arvid Kristian Storm.

Nr 1 Kindstugatan har i en gårdsflygel minnen från 1600-talet: dels en sandstensportal med fruktornament, dels i murarna raka ankarslutar med upprullat blad. Troligt är, att gathusets murar förskriva sig till samma tid. Däremot har den vid Brända tomten och Skärgårdsgatan med nr 4 belägna delen av byggnaden, som före sammanslagningen 1884 bestod av två hus, tillkommit år 1747, från vilken tid dubbelportens överstycke även torde härstamma.

Nr 3 Kindstugatan tillhörde i slutet av 1600-talet läkaren Johan van der Hoorn. Se nr 5 Stortorget! De raka ankarsluttarna minna om denna tid. 1847 förändrades husets utseende genom påbyggnad och ännu mera genom reparation 20 år senare.

Nr 9 Kindstugatan. Över porten angives på en stentavla byggnadsåret och byggherrskapet: »Anders Bromberg, Elisabeth Petersdotter. Anno 1685.» Utom murarna och tegelkällaren torde nu intet återstå av deras bygge.

Nr 11 Kindstugatan har murdelar från 1600-talet att döma av ankarlutarna i gårdsflygelns mur samt den maskaron, som bildar slutstenen i portalen.

Nr 13 Kindstugatan uppfördes 1768 av tyska församlingen, som ännu äger det, men husets företrädare tillhörde 1658 hovsnörmakaren Elias Reichenbach, som bebodde det med »hust., 7 st. geseller, Aman Cecilia, Pij. Anna».

Nr 2 Kindstugatan. Se nr 2 Skärgårdsgatan!

Nr 4 Kindstugatan, nr 3 Köpmangatan. Tomten jämte ett mindre hus därå ägdes under 1500-talets senare hälft av Mats Törne, vars dotter Barbara blev gift med borgmästaren i Stockholm Olof Nilsson, som dog 1652. Deras son Hans Olofsson antog namnet Törne, blev borgmästare i Stockholm och stamfader för de adliga ätterna von Törne, Törnflycht, Törnstierna och Törnebladhr.

Hans Olofsson Törne ansågs på sin tid vara Sveriges rikaste man, ägde många fastigheter i staden, stora lant- och bruks-egendomar samt omkring 70 handelsskepp.

Hans son Olof Hansson, kommerseråd och handelsborgmästare i Stockholm, adlades med namnet Törnflycht. Denne har byggt det ännu bestående huset, varom den över portalen synliga inskriften vittnar: »Then Gudh wil hielpa, kan ingen stielpa. Anno 1674.» Runt härom läses: »Olof Hansson Törne, Margaret Andersén.» Denne Törnflycht dog 1713.

Murarna och de y-formiga ankarjärnen, överstycket i huvudportalen, ekporten med portklapp äro 1600-talsminnen, likaså portalen, som nu leder in till en butik. 1748 sammanslogs detta hus med nr 3 Köpmangatan, vilket även ägdes av Olof Hansson Törnflycht. Från detta enkla borgarhus hava många berömda och ansedda män och kvinnor utgått.

Borgmästaren Hans Olofsson Törne, som avled 1671, hade i sina äktenskap med Kristina Mikaelsson Hising och Ingrid

Karlsdotter Piper, född Ekenbom, tretton barn, av vilka sönerna Mikael, den nämnde Olof och Nils blevo borgmästare i Stockholm, den förstnämnde även överståthållare. Döttrarna blevo gifta med grevarna Karl Piper, Johan Lillienstedt, Arvid Horn och Johan August Meijerfelt.

Mikael Hansson Törne hade i sina äktenskap med Britta Andersén och Margareta Bergia tretton barn, av vilka sönerna överstelöjtnanten Mikael och kommerserådet Olof adlades med namnet von Törne.

Olof Hansson Törnes och Margareta Anderséns son Olof blev riksråd, friherre och greve (Törnflycht), deras son Mikael överståthållare, friherre och greve (Törnflycht).

Nils Hansson Törne hade fjorton barn med Ursila Andersén, av vilka studenten Karl adlades med namnet Törnstierna.

Hans Hansson Törne var kamrerare vid Stora sjötullen och gift med Sofia Waldau. Deras son Karl blev assessor och adlades Törnebladh.

Under namnet von Törne adlades sedermera flera ättlingar, däribland generalmajoren Petter Törne, son av tullinspektoren i Norrköping Mats Hansson Törne och fader till den av Runeberg besjungne krigaren Johan Reinhold von Törne, död i Borgå 1810.

Nr 6 Kindstugatan. Se nr 5 Köpmangatan!

Nr 8 Kindstugatan. I gatfasadens murar sitta ankarslutar, som angiva en okänd ägare och byggnadsåret: »I. I. S. V. Anno 1657.» Den till fjärde och femte våningen ledande sirliga trätrappan med utskurna steg och snidad spiralstock anses härstamma från detta år men har vid påbyggnaden 1781, då även dubbelporten med ovala ljusöppningar tillkom, troligen blivit uppflyttad en våning.

Nr 10 och 12 Kindstugatan. I portöverstyckets fris är in-
hugget: »Wohl dem, der den Herrn fürchtet und grosse Lust hat zu seinen Geboten. Reichtum und die Fülle wird in ihrem Hause sein. Psalm 1.12, vers 1.3.» Huset har genom ombyggnad av ett äldre tillkommit i början av 1700-talet. Tomtens och husets ägare var 1698 »handelsmannen salig

Pinsers änka», vars man, Egidius Pincier, dog nämnda år. 1871 moderniserades huset.

Nr 14 Kindstugatan har medeltida källare. Huset har i övrigt 1700-talsprägel liksom det närbelägna nr 16 Kindstugatan, som uppfördes 1739 av hökaren Erik Wiksten.

Nr 18 Kindstugatan. I förstugan till höger är en minnestavla av sten inmurad, föreställande två personer med rep om halsen och mellan dem en brinnande eld. Tavlan, som bär årtalet 1558, har förut suttit över den nu försvunna porten till nr 15 Svartmangatan och kallades liksom även huset Eldbrasan eller Brasan. Den skulle, menade man fordom, bevara minnet av ett trätlystet äkta par, som dömdes att på detta sätt draga jämnt och bringas till enighet. Emellertid framställer stenen bilderna av de heliga Cosmas och Damian, kända som skickliga kirurger och bårdskärarnas skyddspatroner, vilka den romerske prokonsuln Lysias lät binda på ömse sidor om ett bål, emedan de ej ville avsvärja sin kristna tro. Elden skadade dem likväl icke, vilket ansågs som bevis för deras helighet. Bokstäverna H. Q., som skiljas av ett bomärke, betyda Henrik Quant, vilken var bårdskärare, kirurg och barberare, och uppsatte tavlan över porten 1558 såsom skylt för sin verksamhet.

Detta hus har han dock icke uppfört. Det fanns 1482 och är, vad murarna beträffar, antagligen det ursprungliga, enär deras övre partier äro utkragade över bottenvåningen. I denna fanns i långliga tider en sämre krog. Genom en reparation 1878 blev husets yttre grundligt förstört. Det saknar egen gård. För de fönster, som vette mot grannens område betaltes »fönsterrätt», en orsak till mången tvist mellan forna borgare.

Nr 29 Klarabergsgatan. Tillstånd att här bygga blev 1755 givet åt »jeljutaren» Andreas Rot. Föregående ägare var politikern, riksrådet friherre Nils Palmstierna 1753 och efterföljande gälbjutare J. J. Ekman 1803.

Nr 31 Klarabergsgatan. Vid grundgrävningen för det nuvarande Centralhotellet år 1904 påträffades en ansevärd mängd

människoben, antagligen rester av de i slaget vid Brunkeberg stupade. Där hittades även en kanonkula.

Nr 35 Klarabergsgatan, nr 2 Klara Norra kyrkogata, ägdes 1796 av kontrollören A. Ekström.

✓ Nr 37 Klarabergsgatan, nr 2 Klara Norra kyrkogata, ägdes 1780 av handlanden Johan Magnus Starbus, som byggde ett uthus, och 1787 av vagnmakaren Karl Sporrang, från vars tid huvudbyggnadens murar förskriva sig. Andra ägare: 1733 kanslisten K. Forsberg och 1794 med. dokt. K. H. Norrman.

Nr 39 Klarabergsgatan, nr 21 Klara Västra kyrkogata, ägdes 1726 av kammarförvaltaren Kristoffer Bergnehr, som 1757 erhöll tillstånd att uppföra detta hus i tre våningar med brutet tak.

Nr 52 Klarabergsgatan. 1753 anhöll gulddragaren Frans Ernst Oldenburg om tillstånd att med tre stenhus, åtskilda med två inkörsporfär, få bebygga sin avbrända tomt, som han tillhandlat sig av guldsmeden Peter Hennings kreditorer. Två av dessa hus blevo emellertid sammanbyggda. Senare ägare voro 1780 prostén mag. N. Sund och 1797 överdirektören Bengt Reinhold Geijer, som s. å. inköpte Rörstrand, där han dog 1815.

Klara kyrka. Nedanför västra sluttningen av Brantberget, senare kallat Brunkeberg, grundlade konung Magnus Birgersson, Ladulås, 1282 ett kloster, som han uppkallade efter den heliga Klara, en adlig dam, vilken föddes 1193 i Assisi, i Umbrien. För att undgå giftermål flydde hon 1212 från föräldrarna till den helige Franciskus av Assisi, som upptog henne i klostret Maria di Portiuncula. Hon dog där som priorinna år 1253, blev 10 år senare kanoniserad och vördas ännu som helgon.

Platsen, där konung Magnus anlade S:t Klara kloster, var en höglänt stenbacke, Klaraberg, på alla sidor omgiven dels av målarstranden, dels av kärr och moras. En bro eller smal spång ledde ditöver. I klostret, som år 1285 högtidligt invigdes, insatte konungen sin egen dotter Richissa, som med tiden blev dess abbedissa. För stiftelsens evärdliga bestånd försåg han det med stora gåvor i lös och fast egendom, vilket exempel sedan följdes av många andra bland alla samhällsklasser.

S:t Klara kloster vid början av 1500-talet. I bakgrunden Brunkebergsåsen.

De egentliga klosterhusen voro belägna på västra och södra sidorna om kyrkan, där Klara lägre elementarläroverks hus och delvis det i våra dagar byggda folkskolhuset nu stå. Dessutom funnos där flera smärre byggnader. Det hela, som bildade en ring, omgavs av en mur, på vars södra sida porten befann sig.

Gråmunkarna på Ridderholmen mottogo ofta besök av nunnorna från S:t Klara, ty dessa voro ju behäftade med mänskliga svagheter och behövde avlat, som gavs dem av munkarna, deras biktfäder. Häri skulle alltså förklaringen ligga till förbindelsens livlighet. Munkarna hade anlagt en liten trädgård, där de mottogo och undfägnade sina biktande systrar, men att en underjordisk gång ledde mellan de båda klostren, är både obekräftat och otänkbart.

9. Palats och kåkar.

Större delen av detta nunnekloster uppgick pingstdagen 1446 i lågor. Trots sina stora tillgångar i fast egendom, hus och områden i staden, lantgårdar och öar var det sedan länge i utblottat tillstånd. År 1516 fann sig dess abbedissa Anna Reinholdsdotter Leuhausen föranlåten att klaga sin nöd hos den helige fadern, vilken då utfärdade ett avlatsbrev med full syndaförlåtelse för var och en, som med gåvor ville bidra till klostrets iståndsättande. Men striderna för fäderneslandets självständighet synas hava lagt hinder i vägen för gåvor till detta ändamål.

Ett ännu hårdare slag förestod nunnorna. Det var, då Gustav Vasa år 1527 upphävde klostret och lät dem som mera stadiga gäster, ej vidare som botgörerskor utan som sjuksköterskor eller fattighjon, vandra över till Gråmunkeklostret, vilket utrymts av de förr mot dem så frikostiga och välvilliga bröderna. Redan i augusti samma år blev S:t Klara kloster rivet. Rester av detsamma finnas under jorden i det sydvästra hörnet av kyrkogården och påträffades år 1908 vid grundgrävningen för det nya folkskolhuset. De äro nu, 1917, åter blottade. Massor av människoben, som även förstnämnda år funnos på den plats, skolhuset nu upptager, göra troligt, att där varit en begravningsplats från klostertiden eller från slaget vid Brunkeberg eller från bådadera.

På klosterkyrkans ruiner lät konung Johan III på egen bekostnad, som det uppgives, och under H. von Huwens ledning uppföra den nuvarande Klara kyrka mellan åren 1572 och 1576 till samma storlek och i huvudsak till samma utseende, som den än i dag har, en korskyrka i spetsbågsstil. Han försåg också kyrkan med ett torn, som med sin spira sträckte sig högre än något annat i Sverige. Denna tornspira ansågs emellertid vara för svag och revs ned, varför en ny uppfördes, som blev fullbordad 1632, men den hade »för stark svikt och blåstes ned av ett strängt västanväder söndagen den 8 september 1717 kl. 5 efter middagen». Därvid blev kyrkans tak svårt skadat. År 1722 var en ny spira färdig, vilken dock delvis förstördes av åskeld följande år. Ankarlutarna i väggen

över sakristian å kyrkans norra sida bilda årtalet 1651. För övrigt märkas i murarna y-formiga ankarjärn av olika utseende och på södra väggen en solvisare.

För en vida betänkligare olycka utsattes kyrkan den 8 juni 1751. Elden hade då kommit lös i färgeriet Blå hand vid Munklägersgatan och pågick under häftig storm i 12 timmar. De flesta husen vid Drottninggatan, hela västra sidan av Klara församling till Röda bodarna och Klara sjö förhärjades, och ej heller kyrkan kunde undgå förödelsen. Det höga tornet antändes, föll och spred lågor och förskräckelse runt omkring, kyrkans koppartak smälte, altare, predikstol, minnesvårdar och innanrede, de dödas ben i gravarna, allt förstördes av elden. Endast kyrk- och tornmurarna kunde trotsa ödeläggelsen. Kyrkan tillhöriga äldre handlingar gingo även förlorade.

Genom kyrkoherden, sedermera ärkebiskopen Samuel Troilius kraftiga åtgärder började efter 14 dagar reparationen och fortgick till 1753, då kyrkan av ärkebiskop Henrik Benzelius invigdes till gudstjänst. Till hjälp för kyrkans återställande medgav konungen, att den nedsmälta tak- och tornkopparen fick myntas. Även frivilliga gåvor inflöto i rikt mått.

Nu erhöll tornet den underliga, kopparklädda, med lanternin försedda huv, som i 132 år utgjorde den väldiga, vitmenade tornmurens krön. Från samma tid torde kyrkans södra portal med sina droppornament härröra. År 1886 fullbordades det nuvarande majestätiska tornet, vilket, vad höjden beträffar, 114 meter, nu kommer närmast Uppsala domkyrkas. 1907 reparerades kyrkan, och försågos då dess valv med målningar av professor Gustav Olof Hjortsberg.

Altaret i Klara kyrka är ett av de prydligaste i Stockholm. På ömse sidor om detsamma äro på brun, svensk marmorgrund uppresta korintiska pelare av spräcklig italiensk marmor. Kapitäl och baser äro förgyllda. Ovanpå den norra pelaren vilar en grupp, föreställande förbundets ark, lagens tavlor och rökelsekaret, sinnebilder av det gamla testamentet, på den södra en tillsluten och en öppen bok, evangelium, varöver

synas kalken med oblater jämte ax och druvor, brödet och vinet i nattvarden, samt korset, vilket allt betecknar det nya testamentet.

Överst fanns före det nya målade fönstrets uppsättning en med strålar, skyar och änglahuvud omgiven sol, vars innersta upplystes av ett med »Jehova» tecknat runt fönster. Där strålarna slutade, vidtog den ännu befintliga altartavlan, som är en av Jonas Hoffman, lärjunge av hovmålaren Johan Pasch, utförd kopia av Rubens i Antwerpen befintliga tavla »Kristi nedtagande från korset». Man ser där rådsherren Josef av Arimatia och hans biträden, vidare Johannes, Jesu moder samt den knäböjande Maria Magdalena. Törnekronan, överskriften och spikarna ligga strödda på marken. Vid foten av kolonnerna ligga tvenne tillbedjande änglar. Altarprydnaden, som utförts av den store mästaren Sergel, invigdes 1790.

Om det gamla runda fönstret må meddelas: »År 1752 skänktes till prydnad och heder över altaret vid S:t Klara kyrkas återställande efter eldsvådan ett runt glas, varpå med hebreiska bokstäver var ritat 'Jehova', vilket glas tillförne sutit över altaret i Gamla slottskyrkan men kunde på slottet icke vidare nyttjas.» Glaset renoverades 1855.

Det nämnda runda fönstret är nu ersatt med ett annat sådant, försett med en fågel, möjligen en duva, Andens sinnebild.

Efter branden 1751 har i kyrkan uppsatts åtskilliga monument och epitafier, såsom över meyerska släkten, över general Gustav Adolf von Siegroth, död 1802, statssekreteraren Erik Krispin Segercrona, död 1795, skalden Gustav Fredrik Gyllenborg, »en mäktig ande, fast stundom rimfröst på hans vingar låg», född 1731, död 1808, vars vård svenska akademien reste, över den kloke och djärve krigaren, fältmarskalken, ståthållaren i Norge greve Johan August Sandels, segraren vid Virta bro, född i Stockholm 1764, död där 1831, över den tappre karolinen, sedermera överståthållaren Rutger Fuchs, född 1682, död 1753, över hovintendenten Johan Erik Rehn, död

1793, och på väggen mitt emot hans maka, Anna Kristina Rungren, död 1766, amiralen Hans Ankarcrantz, död 1768, garvaråldermannen Johan Westin, död 1786, och över arkitekten, politikern Karl Hårleman, död 1753, åt vilken greve Anders Johan von Höpken lät resa vården.

Kyrkogården, där från och med 1827, då Stockholms begravningsplats utanför Norrtull invigdes, inga nya gravar få uppkastas, var fordom alltsedan klostertiden innesluten av en mur. Efter reformationen fingo ringare katoliker där begravas, medan förnämre jordades å den mindre rymliga Gråmunkeholmens kyrkogård. I senare tid har muren borttagits.

På Klara kyrkogård vila skalderna Karl Mikael Bellman, född 1740, död 1795, »den störste sångare, som Norden bar», Karl Gustav av Leopold, född 1756, död 1829, »den blinde siaren», och Sveriges största skaldinna, Anna Maria Lenngren, född 1754, död 1817, åt vilka alla svenska akademien rest vårdar med porträttmedaljonger. Här ligger också i kyrkogårdens mull stoftet av generallöjtnanten Eberhard Ernst Gotthard von Vegesack under en präktig gravvård, som »svenska krigsmän reste år 1883». I stenen äro inristade namnen på alla de fältslag, i vilka han deltagit. Han föddes i Rostock 1763 och dog i Stockholm 1818.

Vid kyrkogårdens södra port är ett gravkor, som förvarar stoftet av kejsrliga romerska hovrådet Kristoffer Teodor Antivari. Det är utvändigt försett med hans vapen och längre latinska inskrifter. Inne i koret, som han själv låtit bygga, står hans byst. Han var född 1690 och dog 1763, var resident vid svenska hovet i 42 år, gjorde flera donationer, däribland till Serafimerlasarettet, varför han enligt särskild kunglig befallning blev begraven med stor ståt. I samma kor vila flera diplomater med katolsk trosbekännelse.

Många av de ännu befintliga upphöjda stengravarna äro synliga på en teckning från 1727 i kyrkoherden Göran Nordbergs, Karl XII:s fältprästs, S. Claræ minne.

Klara kyrkskola. Den äldsta av Stockholms malmskolor är den av »mäster Samuel» 1649 upprättade Klara skola, som

samma år fick k. m:ts stadfästelse. Undervisningen bedrevs först i enskild lokal, sedan i pastorshuset, där folkskolans hus nu ligger. År 1655 byggdes för kyrkskolan ett hus i nordvästra hörnet av kyrkogården. Det brann 1751, varefter det återuppfördes enligt en inskription över den norra ingången och 1820 ombyggdes. Vid södra ingången läses: »Aedes scholæ Clarensis instauratæ et dimidia parte auctæ anno MDCCCXLI (Klara skolhus återställdes och ökades till hälften år 1841).»

En sten med följande inskription är anbragt vid den norra ingången och bevarar minnet av skolans grundläggare: »Cum privilegio S. R. M. mediante quorundam piorum liberalitate hanc scholam ædificari curavit M. Samuel Hamrinus, huius ecclesiæ pastor, a:o MDCLV (Med hans kungliga majestäts privilegium och med några frommas frikostiga bistånd lät denna församlings kyrkoherde magister Samuel Hammarinus år 1655 bygga denna skola).»

Efter 1820 kallades skolan trivialskola och sedermera Klara lägre elementarläroverk ända till 1880, då den sammanslogs med Stockholms gymnasium till Högre latinläroverket å Norrmalm.

Samuel Hammarinus, som samtidigt var kyrkoherde i både Klara och Bromma, hade i sistnämnda församling nedskurit en kvinna, som hängt sig. Denna handling ansågs så förnedrande, att han följande söndag, då han skulle predika, fann kyrkan tom, och att han av såväl häradsrätten som konsistorium avsattes från sitt ämbete. Omsider återfick han av kunglig nåd heder och ära. Därefter levde han som privatman och bodde vid den efter honom uppkallade Mäster Samuelsgatan, vilken ännu på 1850-talet kallades Mäster Samuels gränd. Mäster Samuel, även känd som procentare, ägde ett par hus i Staden och på Kungsholmen den bebyggda tomt, där sjukhuset Eira nu är. Se nr 13 Hantverkargatan!

Klockgjutargränden. Klockgjutaren och ljusstakmakaren Jurgen Putens eller Putensson ägde hus där under 1650-talet, och 1687 nämnes »klockgjutare Puttens hus i Klockgjutaregränden». Detta låg längst ned vid Myntgatan. Denne Putensson var måg till Didrik Fisk. Se Didrik Ficks gränd!

Nr 1 Klockgjutargränd bär i bottenvåningens ankarlutar och portalkrönets ornament 1600-talsminnen och stod oförändrat år 1772.

Nr 3 Klockgjutargränd har ankarjärn med upprullat blad. Det ombyggdes 1761.

Nr 7 Klockgjutargränd var vid 1600-talets slut Snickarämbe-
tets hus och hade då tre våningar.

Kocksgatan är så benämnd efter borgaren Ragvald Kock, som levde under senare delen av 1600-talet.

Kocksgränden. 1668 ägde kocken Nils Olofsson Bergs änka hus där.

Kolmätargränden har sitt namn efter Hans Kolmäter, även kallad »Kholemetare», tillhörande en på 1600- och 1700-talen ansedd stockholmsläkt.

Nr 1 Kolmätargränd. Se nr 12 Västerlånggatan!

Nr 3 Kolmätargränd härstammar från medeltiden. Fasaden krönes av en vindskupa med trappgavel. I vindens murar ligger teglet i munkförband. Andra våningens mur har en karnisformad utkragning över bottenvåningen. Portinfattningen härstammar från ombyggnad under 1600-talet.

Nr 5 Kolmätargränd har de övre våningarna utkragade över bottenvåningen liksom

nr 4 Kolmätargränd, vilka hus torde hava medeltida ursprung. Det senare ägdes år 1700 av »k. m:ts skaffare» Nils Ryding och var då tre våningar högt.

Konradsberg torde vara uppkallat efter murargesällen Konrad Hiesman, som 1770 erhöll magistratens upplåtelsebrev å ett område där.

Egendomen såldes 1820 av staden till garvaren Jakob Westin och 1854 av J. M. Flygares arvingar till staten. Hospitalsbyggnaden blev färdig 1861. Till Konradsbergs område hör även Hedvigsberg.

Kornhamnstorg, fordom Korntorget, emedan spannmål från mälartakterna där avlastades, är till sin huvudsakligaste del bildat genom utfyllningar. Korntorget, varmed dock ett annat torg kan avses, nämnes redan 1376. 1478 kallas det

emellertid så och på 1640-talet Åkartorget. Samtidigt med slussbyggnaden och kajbyggnaden vid Skeppsbron företogs 1850 även kajanläggningen vid Kornhamnstorg.

Nr 2 Kornhamnstorg. Se nr 46 Stora Nygatan!

Nr 4 Kornhamnstorg. Se nr 31 Lilla Nygatan!

Nr 51 Kornhamnstorg. Tomten har liksom huset nr 68 Västerlånggatan tillhört köpmannen och kommerserådet Erik Larsson von der Linde, men det är ovisst, om han byggt nr 51. Senare voro lantmarskalken Gabriel Gabrielsson Oxenstierna och Gustav Gustavsson av Vaåborg tomtens ägare. Ej heller är det känt, om någon av dem uppfört huset. Det säges, att filosofen Cartesius bott där. Vid sin död 1650 hade han sin bostad hos franska sändebudet Chanut, vilken möjligen haft sin våning i detta hus.

Det uppgives, att den rike borgaren Johan Scharenberg byggt det på 1680-talet. Efter denne fick det sitt namn. Den praktfulla fasadens mest iögonenfallande del är dess ålderdomliga karnap eller burspråk. Portalen är en efterbildning av den von der lindeska vid Västerlånggatan. Port och trappgång äro prydda med kryssvalv. Den forna inkörsporten med vackra kryssvalv är nu butik. Maskaroner äro insatta över fönstren vid gatan och i väggen vid den stängda gränden.

Nr 53 Kornhamnstorg. Över husets portal läses: »På denna tomt uppförde Tomas Funck, handlande och bruksägare, född 1580, död 1645, ett hus, som år 1908 förändrades och påbyggdes med två våningar, ovan vilka den forna gaveln ånyo uppsattes.» Sanningen häri, vad Funck beträffar, är bestridd.

År 1651 ägde borgmästaren Hans Hansson denna tomt och testamenterade 1663 därvarande stenhus till sin dotter Elisabet, som s. å. gifte sig med Tomas Funcks son Johan, sedermera assessor i bergskollegium och adlad. På detta sätt skall huset hava tillfallit släkten Funck, efter vilken det ännu benämnes.

Genom gifte och fädernearv blev Johan Funck en av sin tids rikaste män.

Om nämnda Elisabet — se Storkyrkan! Sannolikt är, att huset sistnämnda år reparerades, innan de nygifta inflyttade. I en del av murarna äro 1600-talsankarslutur med dubbla voluter.

Nr 55 Kornhamnstorg. Tomten tillhörde vid 1600-talets mitt fru Britta Grönberg och vid 1700-talets början »välborna fru Elisabet Hansdotter Funck». Genom om- och påbyggnader har huset förlorat sin ålderdomliga prägel. Se nr 54 Västerlånggatan!

Nr 57 Kornhamnstorg. En vindflöjel å en utsirad mur vid gården har årtalen 1620, 1741, 1820 och 1902. Då det andra och fjärde av dessa med säkerhet angiva på- och ombyggnader av huset, är det möjligt, att det uppfördes 1620, från vilken tid murarna och de tångformiga ankarslutarna med upprullat blad äro i behåll. Även detta hus har ägts av de båda fruarna Grönberg och Funck. Se nr 53 och 55 Kornhamnstorg, nr 54 Västerlånggatan!

Nr 59 Kornhamnstorg är troligen byggt mot slutet av 1600-talet, varom den ursprungliga portalen, nu ingång till en butik, liksom även fasaden, som överensstämmer med äldre teckningar, bära vittnesbörd. I murarna synas tångformiga ankarslutur med upprullat blad. Huset ägdes omkring år 1700 av assessor Johan Nordanväder, adlad Nohlanvähr, och uppkallades efter honom.

Kristineberg. Bland de lant- eller malmgårdar, som stormännen under 1600-talet anlade, kan Kristineberg räknas till de förnämsta. Området skänktes av drottning Kristina till Lennart Torstensson, som här lät uppföra ett stenhus och anlade en lindallé. Det säges, att han här ofta mottog besök av drottning Kristina. I Gjödings Kungsholms minne läses: »Ho wet, om ej denne ägendom av Högstbemälte Drottning fådt sitt vackra namn Christinæ Berg?» På 1860-talet tillhörde egendomen hertig August av Dalarna.

1868 såldes den till frimurarorden, som d. 8 okt. 1753 »till glädje och fägnads betygelse» över prinsessan Sofia Albertinas födelse hade stiftat ett barnhus. Till minne härav slogs en

skådepenning, föreställande Moses, räddad av Faraos dotter, och försedd med överskriften: »Servavit regia nata» (Prinsessan räddade honom).

Barnhuset hade förut sina lokaler i hörnet av Storgatan och Skeppargatan, därefter i nr 3 Malmtorgsgatan, Bielkeska huset. Då julaftonen 1783 elden där bröt lös, flyttades barnen till prinsessans hus vid Norrmalmstorg, det s. k. Arvfurstens palats. Över denna tilldragelse, vittnande om prinsessans ömhet, slogs också en skådepenning. Sedermera inköptes för välgörenhetsinrättningen huset nr 16 Jakobsgatan, vilket sträckte sig över kvarteret till Karduansmakargatan. Därifrån flyttades anstalten till Kristineberg.

Kronobergs begravningsplats, Judekyrkogården. Se nr 2 Igeldammsgatan!

Krukmakargatan. Krukmakargården vid »Repergatan» nämnes 1569 och 1610 en annan krukmakargård på Södermalm. Även bildhuggare fingo på den tiden heta krukmakare.

Kråkgränden torde hava blivit benämnd efter Knut Nilsson Kråka, som 1615 blev rådman i Stockholm. I Storkyrkans dopbok skrives 1687 Kråkans gränd.

Kungsbacken. Konung Håkan i Norge kom på våren 1371 med en krigshär till Sverige för att befria sin fader, konung Magnus Eriksson, vilken 1365 blivit besegrad i slaget vid Enköping och av konung Albrekt hölls fången på Stockholms slott. Håkan slog då läger på en höjd norr om staden, troligtvis denna, och uppförde där åtskilliga försvarsverk, varefter platsen kallades Konungsberg och senare Kungsbacken. Invånarna i denna till Klara församling hörande trakt kallades 1666 »kungsbackboerne».

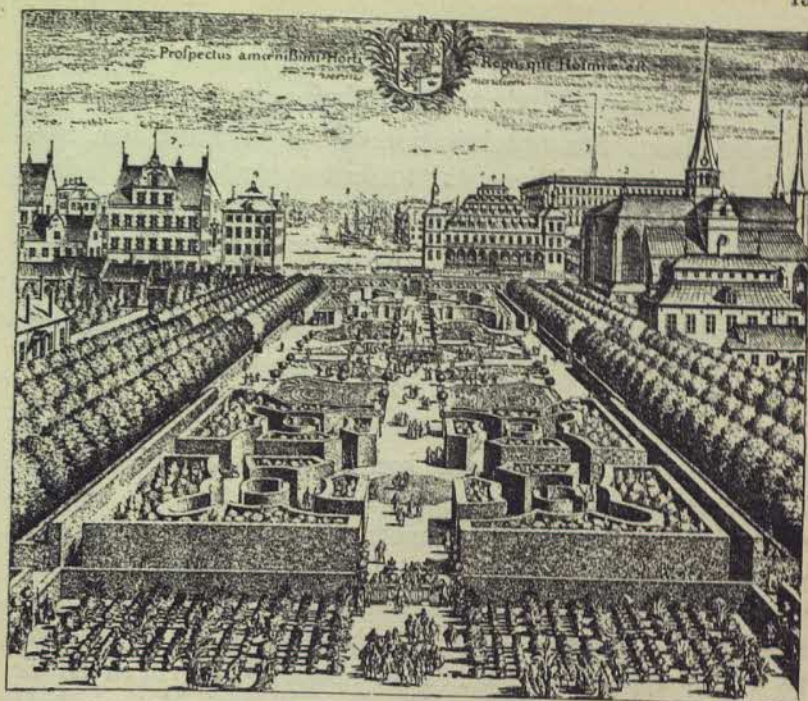
Kungsholmen, Kungsholms kyrka. Se Ulrika Eleonora kyrka!

Kungsholmstorg var ej anlagt 1754 men då ifrågasatt.

Kungstensgatan. Namnet torde härleda sig från den söder därom liggande Kungsbacken.

Kungsträdgården var för ej så lång tid tillbaka Stockholms förnämsta promenadplats. Ehuru dess namn genom kungliga brevet av den 26 mars 1822 förändrades till Karl XIII:s torg,

Kungsträdgården år 1700. Från vänster: Tungelska palatset (7), Wachtmeisterska palatset, Södermalm, Arsenalen (Makalös), Tyska kyrkan (3), Stockholms slott, Jakobs kyrka, Generallantmäterikontorets hus.

har den ursprungliga benämningen dock bäst bibehållit sig. Konung Erik XIII hade 1430 sin kålgård på en del av denna plats. Härtill lades av Karl VIII Knutsson 1454 en stor del av Jakobs kyrkogård, varvid församlingen erhöll ersättning i S:t Görans kapellgård, nu Johannes kyrkogård.

Gustav Vasa satte trädgården i bättre stånd, Erik XIV överlät den på arrende åt den inkallade franske trädgårdsmästaren Jean Allard och tillförsäkrade sig därifrån »allehanda slags goda frukter och grönsaker», och Johan III sålde en del av trädgården till Allard med förbehåll att få återköpa den. År 1612 »funnos däruti bärande päronträ 24, äppleträ 24 och plummonträ 20 st., nysatte kyssebärsträn 12, item någre

hulleträn uti östervrån, item vid kryddsängarne vinbärs- och rosenbuskar», och 1616 skickades därifrån meloner till Gustav II Adolfs moder, änkedrottning Kristina.

Under denne konungs krigstider ävensom under den regerande drottning Kristinas tid torde trädgården hava saknat erforderlig tillsyn. Det engelska sändebudet Whitelock skriver 1654 i sin dagbok: »Kungsträdgården i Stockholm var omgiven av ett träplank och avdelad i gångar, som till större delen voro gröna och illa hållna. Få blommor voro där att se och större delen av dem mindre rara tulpaner. På sidorna voro alléer av almträd men inga fruktträd.»

Under Karl XI:s tid, då trädgården stod under uppsikt av intendenten Johan Hårleman, kom den i bättre skick. Denne inledde och anlade en vattenkonst från det 1692 till en insjö uppdämda Träsket, »Kattrumpehavet», ett »sött och genom solen tempererat» vatten. Under Karl XII:s tid, då i trädgårdens norra del ett orangeri uppfördes, blev den ytterligare förskönad. 1767 anlades i vattenkonstens ställe en gräsvall, på vilken uppställdes Fredrik I:s marmorbyst, vilken nu förvaras i Finska kyrkan. Under samma årtionde uppfördes en stenmur med järnportar, ett nytt orangeri och trädgårdsmästarboställe, vilket låg på den plats, där Konstföreningens hus nu står.

1796 blev trädgården åter förändrad. Orangerihuset förvandlades till förmån för kungliga livgardets barnhus till en offentlig balsalong, en s. k. vauxhall, om vars skaplynne Anna Maria Lenngren säger:

»Vauxhallen börjas, min bror!
Mängden är talrik och stor.
Fladdrande lockar,
mångfärgade vippor,
fröknar i flockar,
vestaler i knippor,
jämlighet, kvalm och musik,
gaser, förkylning, hektik,
frillor och fruar och fri republik.»

Parti av Kungsträdgården med Sparreska palatset, senare
Borgerskapets änkhüs och »Sveasalen».

Bellman har också sjungit därom:

»Inom gallret vad blomstrande prål,
sammanvridna valv, blompottor och stoder,
bugningar, nigningar, löjen och skrål,
vid ett sorl av sprutande floder!
Stolt här och där med dyrbara släp
mötas och trängas herdinnor, grevinnor,
nedslagna män, högmagade kvinnor
sitta på säten bland krukor och skräp.»

Under Gustav IV Adolfs regering jämnades Arsenalsgatan med trädgårdens nivå. Då revs den södra muren. Karl XIII lät borttaga de övriga murarna och nedhugga alla träd utom alléerna på den östra och västra sidan, vid vilken senare ännu några träd torde kvarstå från den tiden. Platsen förvandlades nu till ett »sandhav». Efter Dramatiska teaterns brand 1825 planterades träd även söder om Arsenalsgatan, var-efter Kungsträdgården i huvudsak fick sitt nuvarande utseende. Den nämnda vauxhallen var under åren 1802 till 1823 arsenal och därefter brunnssalong under överinseende av professorn friherre Jöns Jakob Berzelius och revs 1851.

Karl XIII:s staty, modellerad av Erik Gustav Göthe, gjuten i Paris och bekostad av Karl XIV Johan, avtäcktes i Kungsträdgården den 5 november 1821 på årsdagen av dennes upp-

tagande som Karl XIII:s adoptivson. De fyra lejon, som omgiva statyn, äro modellerade av Fogelberg. På de klot, som två av dessa hålla i sina klor, synes det svenska riksvapnet tre kronor, medan de båda andra lejonens klot bära den norska stridsyxan. Emedan Karl XIII, ehuru erkänd sjöhjälte, ej var synnerligen folkkär, blev hans staty i början av sin tillvaro ofta smutskastad, och folkhumorn påstod, att den var »en kruka mellan fyra lejon», medan däremot den närbelägna

Karl XII:s staty, som omgives av fyra i konungens krig tagna mörsare, sades vara »ett lejon mellan fyra krukor». Denna bildstod, modellerad av J. P. Molin och bekostad av svenska folket, restes den 30 november 1868. Mörsarna äro gjutna i Dresden 1673 och tagna i Neumünde 1701. Allmänt har klandrats »kommoden», den enkla fotställningen, på vilken statyn blivit rest. De insamlade medlen tilläto ej någon bättre. Emellertid uppstod ett litet överskott, som sedan väl förräntats, varför det säges, att »konung Karl, som i livet var en fattig man, blivit förmögen efter döden». Med dragen värja i den högra handen sträcker hjältekonungen varnande den vänstra mot öster.

Molins fontän i Kungsträdgården uppsattes 1873 för att erinra om den forna Näckströmmen, vilken gick i Kungsträdgårdsgatans riktning och föll ut vid dess södra ände. På fontänens sidor äro avbildade havsguden Ägirs och hans dött-rars möte med Näcken, insjöarnas och flodernas gud.

På den plats, som nu upptages av Karl XII:s torg, låg det av fältherren Jakob De la Gardie uppförda slottet Makalös.

Byggnadsresterna inköptes 1826 av skräddarmästaren Erik Ullström, som sedan på auktion försålde konstnärligt arbetade stenar, såsom maskaroner, djurhuvuden, sjöjungfrur och andra ornament, vilka uppsattes på andra, nu till största delen rivna hus i stadens skilda delar. Flera av dessa hava gått till Nordiska museet. Statens historiska museum har i sitt förvar åtskilliga andra sådana, vilka 1892 påträffades vid grundgrävningen till Operahuset. Se Arsenalsgatan, Eldsvådor!

Nr 4 Kungsträdgårdsgatan, Järnkontoret och Sveriges allmänna hypoteksbank. Tomten skänktes 1645 av drottningen till hovkanslern Nils Tungel. År 1874 revs hänsynslöst det här belägna Tungelska palatset, vilket beklagades av den samtida pressen. De angränsande husen vid Kungsträdgårdsgatan och Arsenalsgatan voro under långliga tider »upptagne av krogar och annat kuckel».

Nr 12 Kungsträdgårdsgatan tillhör evangeliska brödräfsamlingen, herrnhutarna. Gudstjänstlokalen är en sal i en äldre byggnad på gården på samma plats, där väckelsepredikanten Erik Tollstadius, fil. dokt. och 1747 kyrkoherde i Jakobs församling, på 1820-talet samlade en del av dem, som blivit »väckta» efter hans predikningar i Skeppsholmskyrkan. Själv bodde han i ett bredvid beläget trähus.

Efter inbjudande från flera svenska prästmän skickade på 1740-talet brödräfsamlingen i Herrnhut en deputation till Sverige, vilken blev väl mottagen av ärkebiskopen Mattias Steuchius. Därefter uppstod en livligare förbindelse med den tyska moderförsamlingen, som 1760 hitsände en lärare, G. Ike, vilken av bergsrådet G. F. Hjärne och dennes fru inbjöds att bo i Tollstadius f. d. våning. Så höll brödräfsamlingen sitt inträde på denna tomt och är nu på grund av fru Hjärnes testamente en rik husägare där. Den nuvarande prediklokalen uppfördes 1783 och 1784 genom hennes försorg.

År 1885 sålde församlingen för 150,000 kronor en del av det östra området till konditorn H. R. Berns, som där uppförde sin Nya salong. Se Berzelii park!

Kåkbrinken kallades 1454 Vattubrinken och hade 1477 sitt nuvarande namn efter kåken på Stortorget. Nedre delen av gränden kallades ända till slutet av 1800-talet Schultens gränd och Bagaregränd. Se nr 24 Stora Nygatan!

Nr 7 Kåkbrinken. Se nr 26 Stora Nygatan!

Nr 9 Kåkbrinken. Se nr 17 Lilla Nygatan!

Nr 14 Kåkbrinken. Se nr 24 Stora Nygatan

Kämmnersrätterna, som upphörde 1849, voro fyra, Stadens, Norrmalms östra och västra och Södermalms. Från dessa vädjades till rådhusrätten.

Köpmangatan är den äldsta gatan i Stockholm och nämnes 1323. Den torde då hava varit den förnämsta handelsgatan.

Nr 3 Köpmangatan. Se nr 4 Kindstugatan!

Nr 5 Köpmangatan, nr 6 Kindstugatan, torde härstamma från 1600-talets slut och från samma tid träporten med övergaller av järn, likaså portgången med kryssvalv och trappräck med s-formiga understöd. Över porten är en lykta och därovan en förgylld krona, som givit anledning till sägnen, att Gustav Vasa bott där, att drottning Kristina byggt huset o. s. v.

Nr 7 Köpmangatan har åt gården en flygel med loggia framför trapphuset. Ankarjärnen i flygelns vägg bilda årtalet 1598. Detta hus är alltså med säkra bevis ett av Stockholms äldsta. Åt gårdssidan är en vindskupa med hissboom. Huset åt gatan ägdes vid 1600-talets slut av en köpman Frants Chasne. En nedfällbar lucka i portgångens fönsteröppning tyder på den tid, då handel försiggick där, varvid köparen stod på gatan och endast säljaren med biträden i butiken.

Nr 9 Köpmangatan är ombyggt under 1700-talet.

Nr 11 Köpmangatan. I kartuschen över portalen synes en hand, som håller ett knippe rosor och en lilja, antagligen syftande på handlanden Karl Olofsson Rosing, som ägde huset. Han dog 1657. Nedanför står årtalet 1730, då handlanden Anders Cress var dess ägare och reparerade det.

Nr 13 Köpmangatan fanns 1700 och ombyggdes 1762 av knappmakaråldermannen Moses Holdtz. I trappuppgången märkas omväxlande tunn- och kryssvalv.

Nr 15 Köpmangatan har i gatportalens kartusch släkten Primroos vapen samt bokstäverna H. P. och I. L. D., erinrande om handlanden Hans Primroos och hans fru, Ingeborg Larsdotter, vilka gifte sig 1650. Primroos, som inflyttat från Skottland, dog före 1664. Emellan dessa år torde huset hava tillkommit. Portgången har fem kryssvalv. Trappuppgången är en av de bäst bevarade från 1600-talet, spindelmuren är ersatt

av en jonisk stenkolonn, räcket utgöres av en stenbalustrad. På den överbyggda gården äro två sandstensportaler med urnornament och kartuscher. Väggarna hava ankar Slutar med voluter. Numera är huset natthärbärke, s. k. »ungkarlshem».

Nr 2 Köpmangatan, nr 10 Köpmantorget, bär i sandstensportals kartusch årtalet 1675, vilket torde angiva husets ålder. Vindruvsornament voro vid nämnda tid ofta förekommande. I murarna äro vertikala ankarjärn med upprullat blad. Ett i muren insatt kerubhuvud har varit slutsten i den ursprungliga, välvda portalen. Ett fyrrutigt fönster från 1750-talet synes från Ignatii gränd. Se denna!

Här bodde då ägaren skräddarmästaren Nikolas Mattias Dyk, efter vilken huset benämndes. Över Ignatii gränd till . . .

nr 4 Köpmangatan är ett valv, en s. k. altan. Förbud mot dylika valvs uppförande »till kommunikation husen emellan» utfärdades 1763. Detta hus sammanhänger med

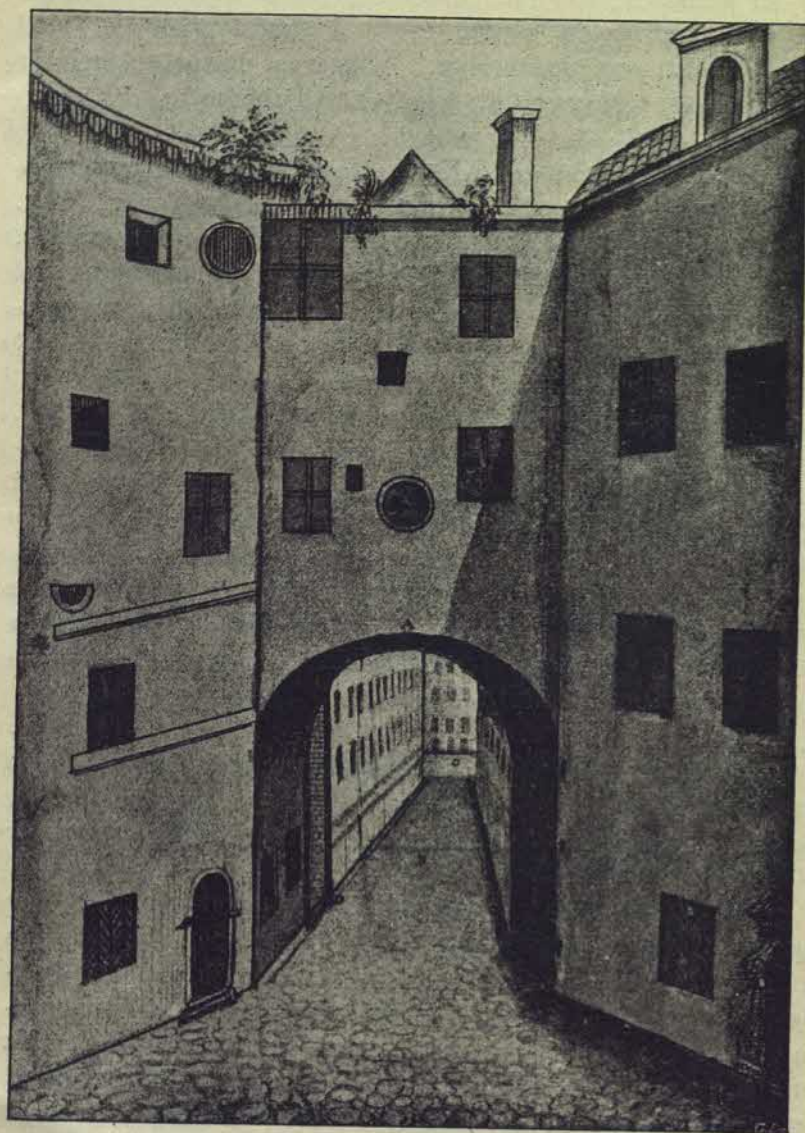
nr 6 Köpmangatan, som har ett valv över den igenstängda gränden till nr 8 Köpmangatan. Ankar Slutarna vid gårdssidan bära den okände byggherrens initialer. Dessutom synas x-formiga ankar Slutar från 1600-talet.

Nr 10 Köpmangatan, hörnhus vid Skeppar Olofs gränd. Se denna! Murarna torde stamma från medeltiden att döma av gavelfasaden, vars tre övre våningar äro utkragade över bottenvåningen. Ankar Slutarna tyda på en ombyggnad under 1600-talet. Huset är förenat med

nr 12 Köpmangatan genom en välvd brygga, som 1888 blev uppmurad till de båda husens höjd. Nr 12 har vid ingången från Skeppar Olofs gränd en skulpterad lagergirland med överliggare av trä i form av fascies, spöknippen, ett omtyckt ornament från mitten av 1700-talet, då huset reparerades. Nämnda prydnad har givit anledning till talet om att huset varit ett »spöhus». Se Skeppar Olofs gränd!

Nr 14 Köpmangatan. Källaren är från medeltiden. Husets murar, som äro utkragade över bottenvåningen, torde stamma från samma tid.

Köpmanvalvet på 1680-talet.

Nr 16 Köpmangatan. Källaren under gathuset har murar i munkförband. Ankarslutarna av olika typer minna om 1600-talet.

Nr 18 Köpmangatan har i murarna vertikala ankarslutar med upprullat blad och fanns år 1700 men är nu moderniserat.

Nr 20 Köpmangatan har källaren kvar från medeltiden och ankarslutar med voluter och blad från 1600-talet.

Nr 22 Köpmangatan är ett 1600-tals hus, som på 1750-talet blev genomgripande reparerat av dåvarande ägaren, snickarmästaren Olof Martin.

Nr 24 Köpmangatan fanns år 1700 och har sina x- och y-formiga ankarslutar kvar från det äldre huset, som på 1730-talet reparerades eller ombyggdes. Då tillkom säkerligen sandstensportalen med öron och övriga dekorationer. Åt gatan är en vindskupa med hissbom.

Köpmanatorget har tillkommit efter den 1685 företagna rivningen av Köpmanvalvet, år 1340 nämnt Porta plateæ mercatorum, Köpmangatans port. Torget, som förr var starkt slutande och förorsakade ett stridare vattenavlopp, kallades Skvalte eller Skvaltorget och även skämtsamt Skvallertorget. Med anledning av ett husras 1829 och efter inköp av ett hus utvidgades torget åt söder »för att erhålla större utrymme vid möjligen inträffande eldsvådor samt åstadkomma en friare luftväxling i denna trångt bebodda del av staden». Se nr 12 Österlånggatan!

Nr 2 Köpmanatorget ombyggdes 1810. Ända till 1700-talets mitt gingo Köpmanatorgets och Köpmangatans norra sidor i rät linje.

* * *

Ladugårdsgärdet har sedan början av 1700-talet nyttjats till »campements- och exerceringsplats» för garnisonsregementena.

Ladugårdslandet. Genom handlingar från 12:e och 13:e århundradet är det styrkt, att å de trakter, som i norr och nordost lågo i Stockholms närhet, funnos bebodda hemman och lägen-

heter, såsom byn Unnaröra, senare kallad Helgeandsledaren, i Solna socken, gården Husarne, som låg söder om nuvarande Husarviken och omfattade all mark på ömse sidor om vägarna till Fiskartorpet och Ropsten samt större delen av Ladugårdsgärdet, torpet Vreta och den på nuvarande Östermalm då belägna byn Vädla, där Sten Sture d. y. 1517 besegrade danskarna. Genom gåva eller köp hade dessa egendomar tillfallit Klara kloster. De lades emellertid 1527 under kronan, och på det stora området inrättades två ladugårdar för Stockholms slotts räkning, den ena och äldre belägen invid det gamla Skogsinstitutet, den andra vid Fiskartorpet. Om dessa ladugårdar påminna ännu namnen Laduviken, Ladugårdslandet och Ladugårdsgärdet. De vidsträckta ägorna omfattade även Valdemarsön eller Djurgårdsön m. fl. öar.

Avkastningen var stor. Enligt 1550 års räkenskaper hade från dessa ladugårdar erhållits 16 tunnor smör, 128 kannor grädde och 675 kannor söt mjölk, »vilket blev förtärt på Stockholms slott av kongl maj:t och vår nådigaste fru drottning samt deras barn». 1649 var ägornas ytvidd över 3,000 tunnland, och utfodrades 88 hästar, 51 oxar, 350 kor, 1,098 får och 337 svin. Området gjorde skäl för namnet Ladugårdslandet. Det uppläts av Gustav II Adolf 1628 på arrende till den rike holländaren Abraham Cabiliau, bekant från Göteborgs anläggning.

Vid den 1634 företagna gaturegleringen började Ladugårdslandet eller, såsom det redan då kallades, Östra malmen, att bebyggas. Drottning Kristina gav 1640 magistraten rättighet att där försälja tomter, dock med företrädesrätt för »kronans sjöfolk, som där redan byggt eller bygga vele». Karl XI:s förmyndare befallde år 1663, att en del av ladugårdsägorna »skulle utskiftas till kongl. m:ts och rikets trogne män och råd, på det de dem med sirlige och förnäme lusthus samt trä- och örtagårdar skulle bepryda och bebygga». Många begagnade detta tillstånd, varom högförnäma gatunamn i denna stadsdel ännu erinra.

Ladugårdslandsteatern, nu Folkteatern, uppfördes 1854 efter ritning av professor F. V. Scholander.

Ladugårdslandstorg. Nio av de för delaktighet i sammansvärjningen i Anjala anklagade sutto häktade på Fredrikshov. Fem av dessa, överstarna Hästesko och von Otter, överstelöjtnanterna av Enehjelm och Klingspor samt major von Kothen, fördes den 8 sept. 1790 av 100 man av borgargardet därifrån till Ladugårdslands torg, där 700 man av samma militär bildade spetsgård omkring de fängslade, vilket dåvarande överståthållaren ansåg vara »ett av hans kungl. maj:ts emot dess borgerskap vid detta tillfälle särskilt hyst förtroende». Alla voro dömda till förlust av liv, ära och gods, men endast överste Hästesko avrättades. De övriga benådades med mildare straff. Klingspor blev vansinnig vid åhörandet av dödsdomen och fördes till Danviken, varifrån han undkom till Tyskland.

Lantbruksakademien, kungliga, stiftades 1811. Se nr 44 Mäster Samuelsgatan!

Leijonstedts gränd är uppkallad efter Anders Wolimhaus, adlad Leijonstedt, vilken jämte brodern Jakob, adlad Gyllenberg, omkring 1690 ägde hela kvarteret Pan, nr 40 och 42 Stora Nygatan, som nu upptages av Stockholms enskilda bank. De voro söner av den i mitten av 1600-talet för sina djärva astronomiska förutsägelser kände apotekaren i Uppsala Simon Wolimhaus. Riksrådet greve Leijonstedt, död 1725, var liksom sin broder Jakob, dennes söner Olof och Karl och flera inom släkten vitterlekare, däribland främst sonsonen, skalden greve Gustav Fredrik Gyllenberg. Se nr 6 B St Paulsgatan.

Lilla Gråbergsgatan, av vilken ännu en backe återstår, är möjligen uppkallad efter vinhandlaren Gråberg, som levde i mitten av 1700-talet. Upplandsgatan, som går i Stora Gråbergsgatans sträckning, är parallell med den förra.

Lilla Gråmunkegränd hette 1505 Helga lycama grendh efter Helga lekamagillet, som där ägde hus och tomt. 1730 nämnes Lilla Gråmunkegränd.

Nr 1 Lilla Gråmunkegränd bestod ursprungligen av två 1600-talshus, som sammanslogos under det följande århundradet. Murarna hava x-formiga ankarlutar. Portalen är från 1780-talet. Se nr 2 Göran Hälsings gränd!